

М. Д. Захарійчук

УКРАЇНСЬКА МОВА 2

М. Д. Захарійчук

УКРАЇНЬСЬКА МОВА

Підручник
для загальноосвітніх навчальних закладів
з навчанням українською мовою
2 клас

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України*

Київ
«Грамота»
2012

УДК 811.161.2(075.2)
ББК 81.2Укр-922
3-38

Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
(Наказ МОНмолодьспорту України від 18.06.2012 р. № 718)

Експертизу здійснював

Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Художники В. Дунаєва, Ю. Мітченко

Умовні позначення:

— урок зв'язного мовлення;

— робота в парах, читання діалогів;

— робота в групах;

— завдання підвищеної складності;

— словник;

— домашнє завдання;

— завдання на вибір.

Захарійчук М. Д.

3-38 Українська мова : підруч. для 2 кл. загальноосвітн. навч. закл. з навч. укр. мовою. — К. : Грамота, 2012. — 176 с.: іл.
ISBN 978-966-349-366-4

Підручник написаний відповідно до вимог Державного стандарту початкової загальної освіти. Реалізацію завдань мовленнєвої, мовної, соціокультурної та діяльнісної змістових ліній забезпечують уривки з оповідань, легенди, загадки, казки, скоромовки, лічилки. Запропоновані вправи спрямовані на формування мовних, мовленнєвих, інтелектуальних і творчих умінь дружокласників.

Для учнів 2 класу, методистів, учителів початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів, батьків.

УДК 811.161.2(075.2)
ББК 81.2Укр-922

ISBN 978-966-349-366-4

© Захарійчук М. Д., 2012
© Видавництво «Грамота», 2012

Герб

Прапор

Державний гімн України

Музика *М. Вербицького*

Слова *П. Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Яке то щастя — розмовляти,
вслухатись в чари рідних слів,
уміть писати, і читати,
і дарувати щирий спів!

Яке то щастя — мати мову,
якою писаний «Кобзар»,
оту святу, багатовікову,
наш найдорожчий Божий дар!

Володимир Квітневий

Звуки і букви. Українська абетка

1. Прочитайте вірш.

Абетку нашу відкрива
всім знайома буква А.
Ой, які смачні слова:
а́грус, апельсин для вас
і солодкий ананас.

абётка

алфавіт

азбука

З журналу

- Пригадайте абетку. Повторіть букви та порядок їх розміщення.
- До виділеного слова доберіть слова, подібні за значенням.
- Продовжіть речення. Спишіть.

Українська абетка налічує ... букви.

- Складіть і запишіть речення за схемою з підкреслених слів.

| _____ , _____ — це _____ .

- З букв слова *апельсин* утворіть нові слова. Запишіть їх.

Напис,

- З одним словом складіть і запишіть речення.

2. Продовжіть речення. Спишіть їх.

Звуки ми _____ і _____.

На письмі звуки позначають _____.

Букви ми _____ і _____.

Букви є _____ і _____.

В українській абетці (алфавіті) є тридцять три букви.

3. Розгляньте малюнки. Запишіть слова-назви предметів в алфавітному порядку.

- Зробіть звукову схему першого слова.

Складіть і запишіть речення зі словом, до якого підходить схема $[- \acute{\bullet} | - = \bullet]$.

1. Розгляньте малюнки. Запишіть слова-назви предметів в алфавітному порядку.

$[= \bullet | - - \bullet | - \bullet]$

$[- - \acute{\bullet} | - \bullet]$

$[- - \bullet | - \acute{\bullet}]$

- До яких слів відносяться звукові схеми? Вимовте слово, у якому є буква, що позначає два звуки. Запишіть слово та схему.
2. Прочитайте слова зліва направо і навпаки. Чим вони цікаві? Вимив, вилив, вишив, вирив, дід, біб, вів, вив, корок.
- Складіть два речення з двома словами.
3. Прочитайте текст.

МУЗИЧНА ПРИГОДА

У віддаленому кутку музейного залу почувся шум.

— Ви хто? — запитали музичні інструменти.

— Ми ваші прабабусі й прадідусі, — спокійно відповіли прибульці.

Усі побачили морську мушлю*, мисливський ріг, тростинку, лук і камінь.

— Я вам усе поясню, — сказала диригентська паличка. — Найближчі «родичі» лука — гітара, скрипка, віолончель, арфа, балалайка, мандоліна. Нащадки тростини, або очеретяної сопілки, — флейти, гобої, кларнети, фаготи. Правнуки каменя як ударного інструмента — барабани, литаври, гонг, тарілки й навіть **дзвіночки**.

За Тамарою Шульгою

М Мушля — те саме, що черепашка.

- Перекажіть прочитане. Спишіть останні три речення. Випишіть в алфавітному порядку назви музичних інструментів.

Складіть речення з виділеним словом. Зробіть звукову схему цього слова. Підготуйтеся до читання в особах.

Склад. Перенос слів із рядка в рядок по складах

1. Прочитайте вірш.

На столі було не пусто:
морква, ріпа, і капуста,
і картопля, й буряки,
і салат, і огірки.

Захотілося зайчатам
все оте намалювати.

Валентин Кириленко

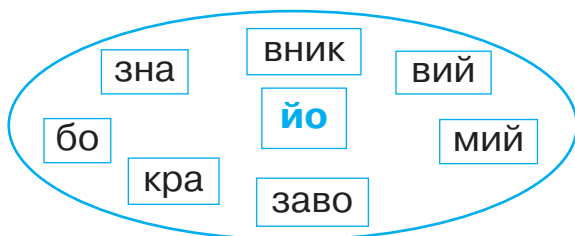
- Назвіть підкреслені слова одним словом. Поділіть ці слова на склади для переносу.
- Продовжіть речення, вписуючи назви овочів в алфавітному порядку.

На столі лежали: буряки,

- Поділіть ці слова на склади. У виділених словах вимовте голосні звуки.

Склад — частина слова, яка вимовляється одним поштовхом повітря. У слові стільки складів, скільки голосних звуків.

2. Прочитайте склади. «Зберіть» і запишіть слова. Складіть речення з одним словом. Запишіть.

- Поділіть слова на склади для переносу.

Сполучення букв **йо** пишемо на початку слова й складу. Буквосполучення **йо** при переносі розривати не можна.

Слова з буквосполученням **йо** треба переносити так: га-**йок**, ма-**йор**, сер-**йоз**-ний.

3. Прочитайте текст, розкриваючи дужки.

У лісовій хатці жив вуйко* Йой.

Навесні й улітку він полюбляв снідати, обідати й вечеряти на свіжому повітрі. За стіл йому слугувала невеличка кругла колода. Вона лежала коло **ґанку**.

Вуйко Йой заходився розкласти на листочку (лопух) свій сніданок: три (суничка), заячий щавель і (ліщина) горішок. Його сніданок був готовий.

За Галиною Малик

В Вуйко — дядько.

- Спишіть третій абзац, розкриваючи дужки. Підкреслені слова поділіть на склади для переносу.

Складіть і запишіть власне речення з виділеним словом.

Спишіть другий абзац вправи 3. Назвіть звуки у виділеному слові. Зробіть звукову схему цього слова.

1. Розгляньте малюнки.

- Запишіть назви предметів. Поділіть слова на склади для переносу.
- Зі словом *йорж* складіть і запишіть речення.

2. Прочитайте текст.

Сидів Ярko на траві й дивився, як струмок несе **листочок** верби в **гайок**. Біля **Ярка** гойднулася травинка. На ній умостився маленький зелений коник.

Тієї ж миті Ярko почув музику — забриніло, задзвеніло. Наче трава черкнула* об вітер. То сюрчав польовий зелений коник.

За Ніною Бічуєю

4 Черкну́ла — ударила чим-небудь об щось.

- Перекажіть прочитане. Спишіть перші три речення. Поділіть виділені слова на склади для переносу.
- Зробіть звуко-буквену схему підкресленого слова.

3. Доберіть відповідні слова в колонку зліва.

Одін

Багато

тра́ви

ві́три

ко́ники

Спілкуймося
КРАСНО

Услухайтеся у звуки природи. Захоплюйтеся ними, адже природа — наш найкращий учитель.

Спишіть другий абзац вправи 2.

Голосні звуки [а], [о], [у], [и], [і], [е]. Букви, що позначають голосні звуки

1. Спишіть скоромовку, записуючи пропущену букву.

Ск..р..м..вки ск..р..м..влю
із велик..ю люб..в'ю,
щ..би л..ві ск..р..м..вки
збагатили рідну м..ву.

З журналу

- Яку букву ви вписали? Який звук вона позначає? Як утворилося слово *скоромовка*? Вивчіть скоромовку напам'ять.
2. Прочитайте текст, розкриваючи дужки.

П..чаток жовтня був на д..во т..плим. Обману-
т.. тепл..м с..ниці п..серед осені знову зацв..ли.

Стоїть привабливий медовий запах. На нього
злетілися жовті (оса). Сідають на (ягода), ласують
(солодкий) суничним соком. Рідко таке **трапля-**
ється.

За Віктором Приходьком

- Спишіть другий абзац, слова в дужках поділіть на склади.
- Які букви в підкреслених словах позначають два звуки?

Зробіть звуко-буквену схему виділеного слова.

Звуки

[a]

[o]

[y]

[e]

[и]

[і]

Букви

А Я

О

У Ю

Е Є

И

І Ї

3. Прочитайте вірш.

Журавлі лет..ть, курличуть,
шл..ть останн.. «прощавай»,
літечко з собо.. кличуть,
забира..ть в теплий край.

Марія Познанська

лелéка

- Спишіть, уставляючи пропущені букви. Які звуки вони позначають?

При вимові голосних звуків струміль повітря не зустрічає перешкод. Букви **я, ю, є** позначають два звуки на початку слова і складу: **[йа], [йу], [йе]**. Після м'якого приголосного букви **я, ю, є** позначають звуки **[а], [у], [е]**. Буква **ї** завжди позначає два звуки **[йі]**.

Спишіть перший абзац вправи 2, уписуючи букви, які позначають голосні звуки.

1. Прочитайте вірш.

Мати доні молодій
Огородик наділила.
Розкошує доня мила,
Каже **нэньці** — тісно їй:
В земляній сиджу коморі,
А коса моя надворі.

Леонід Глібов

- «Зберіть» слово з підкреслених букв. Поділіть його на склади. Вимовте наголошений склад.
- Спишіть перше речення. Доберіть до слова *молодій* слово, протилежне за значенням.
- Доберіть до виділеного слова слова, близькі за значенням. Запишіть.
- Зробіть звуко-буквений аналіз цих слів за зразком.

Зразок

неньці — [– **н**́ = | = **ц**́ **і**]
 [нен'ц'і]
 пр. [н, н', ц']
 гол. [е, і]

2. Прочитайте текст.

МАЙЖЕ КАЗКА

А чи знаєте ви, що картопелька, яку ми всі любимо, прийшла до нас з Америки? Вона полюбила українські землі, а ми її. Помідори в Італії називають «золотими яблуками». Спочатку цей овоч потрапив у Росію, а потім прижився й в Україні.

Україна

А як багато сестричок **має** капуста! Найвідоміші — брюссельська, цвітна й броколі. А сама вона родом з Іспанії. Я подумав: «Яка щедра українська **земля**».

За Віталієм Тумановим

- Випишіть за зразком із тексту назви країн та їх громадян. З якої букви пишуться назви країн? А з якої — назви громадян?

Зразок

Америка — американці.

- Спишіть перший абзац. Поділіть підкреслені слова на склади для переносу. Визначте наголошені склади.

3. Утворіть речення із словосполученнями. Запишіть.

На на́шій землі́; наша земля́; наші зе́млі.

- Вимовте звуки в підкресленому слові.

Спишіть другий абзац вправи 2. Зробіть звуко-буквений аналіз виділених слів.

Наголос. Наголошені й ненаголошені звуки і склади

Наголос — це знак, який указує на те, що один зі звуків у слові вимовляємо посіленим голосом. Цей звук називаємо **наголошеним**.

1. Прочитайте скороговку.

Прибігла ми́шка до Мишкá:

— Позич горіхів півми́шка!

Мишко всміхається до ми́шки:

— А принеси медку півми́ски!

Володимир Ладижець

- Зверніть увагу на підкреслені слова. Поясніть їх значення. Вимовте наголошені звуки. Поділіть ці слова на склади.
- Чому останнє слово першого рядка пишемо з великої букви?

Зверніть увагу на те, що один зі складів вимовляємо голосніше. Такий склад називається **наголошеним**. Решта складів у слові — **ненаголошені**.

2. Прочитайте текст.

Ми живемо на дев'ятому поверсі білого будинку, що стоїть над самісінькою Русанівською затокою.

Якось мама ви..шла на балкон. Вона побачила в ..щику справжнісін..ке яйце. Тільки не кур..че, а крапельками всіяне. А вже ввечері ми все знали. То — дика качка. Потім я..ць стало аж дев'ятеро. Що ж вона з ними робитиме?

За Михайлом Слабошпицьким

- Спишіть другий абзац, уставляючи пропущені букви. У цих словах визначте наголошені звуки, склади. Позначте наголосом.
- Придумайте кінцівку розповіді. Розкажіть.

3. Спишіть. Підкресліть наголошений склад.

в́ересень

Батьківщи́на, в́ересень, ге́рої, завда́ння, учи́тель.

- Запам'ятайте, як вони пишуться.

Батьківщи́на

Складіть і запишіть речення з кожним словом вправи 3.

описуємо, міркуємо, розповідаємо

1. Прочитайте загадку.

Я на сонце дуже схожа —
Золотиста, ніжна, гожа.

Я щоранку розквітаю,
Промінцями всіх вітаю.
Відгадати всім неважко,
Що за квітка я?

зага́дка

- Доберіть із тексту слова, які описують ромашку. Доповніть ними речення.

Ромашка золотиста, ...

- У підкреслених словах вимовте наголошені звуки.

2. Розгляньте малюнок. Дайте відповіді на запитання.

- Де росте ромашка?
- Яке в неї стебло?
- Які в ромашки листочки?
- Які в неї пелюстки?
- Яка у квіточки серединка?
- Що вам відомо про ромашку?

3. Складіть власний опис ромашки. Запишіть.

Ненаголошені голосні звуки [е], [и]

1. Прочитайте вірш.

Лістя падає додолу.
Засинає гай і поле.
На вербі один листо́чок,
до зими один деньо́чок.

Анатолій Камінчук

- Визначте наголошений звук у підкресленому слові першого речення. Як він вимовляється?

Наголошені звуки **[е]**, **[и]** вимовляються чітко, виразно: *сте́п, крі́ла, чі́сла, пе́ра*.

- Прочитайте підкреслені слова в третьому реченні. У словах *вербі́, листо́чок, деньо́чок* голосні звуки [е], [и] — ненаголошені.

Ненаголошені звуки **[е]**, **[и]** у вимові наближаються до **[и]**, **[е]**: [ве^ирбі], [ли^есточок].

2. Прочитайте слова, запишіть їх за зразком. Підкресліть букви, якими позначені наголошені голосні звуки [е] та [и].

Один

Багато

Один

Багато

село́

села

зима́

зими

зерно́

плита́

- Що потрібно зробити, щоб дізнатися, як правильно написати слова з ненаголошеними голосними звуками [е], [и]?

Щоб дізнатися, як правильно написати слова з ненаголошеними голосними звуками [е], [и], треба дібрати перевірні слова за зразком *один — багато*.
Наприклад: *земля — землі, листок — листя.*

Перевірні слова — це слова, які допоможуть вам перевірити написання букв, що позначають ненаголошені звуки [е], [и].

3. Прочитайте слова, запишіть їх за зразком. Підкресліть букви, якими позначені наголошені голосні звуки [е], [и].

Зразок

серпневий — серпень

рибалка — риба

медовий — ...

сливовий — ...

гречаний — ...

грибний — ...

- Існує ще один спосіб перевірки написання слів із ненаголошеними голосними звуками [е] та [и]. Який?

Щоб дізнатися, як правильно написати слова з ненаголошеними голосними звуками [е], [и], треба дібрати слова-«родичі», у яких звуки [е], [и] є наголошеними.

Наприклад: *вишневий — вишня, шишкар — шишка.*

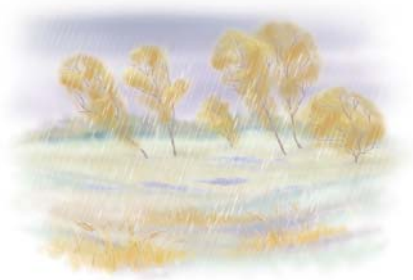
Спишіть слова, уставляючи пропущені букви. Доберіть до них перевірні: *в..сло, з..рно, п..ро, р..балка.*

1. Прочитайте загадку.

Голі поля,
мокне з..мля,
дощ пол..ває.
Коли це буває?

- Спишіть загадку, уставляючи пропущені букви. До цих слів доберіть перевірні слова.
- Складіть речення зі словом-відгадкою. Запам'ятайте правопис слова *восені*.

2. Прочитайте слова в колонках. У першій колонці змініть слова перевірними, у другій колонці доберіть слова-«родичі».

ст..пі́ — степ

л..сті́ —

с..ні́ —

т..хе́нько — ті́хо

гр..бні́к —

р..ба́лка —

- Спишіть, уставляючи пропущену букву в ненаголошеному складі.
- Що треба зробити, щоб дізнатися, яку букву писати в ненаголошеному складі?

Щоб дізнатися, яку букву писати в ненаголошеному складі (**е** чи **и**), треба дібрати перевірне слово, у якому ненаголошений звук стане наголошеним.

Наприклад: сині́ — **син**, крило́ — **кри́ла**, сливо́ве — **сли́ва**.

3. Прочитайте текст.

СИНИЧКА

Прийшла холодна з..ма.

Прилетіли вітри до з..ми та й кажуть: «Усе снігом **засіпало**, а синичка ніяк покоритися з..мі не хоче. Стр..бає та й годі!» Наказала з..ма вітрам, щоб вони всі дороги, усі

ст..жкі замели, кучугури снігу понас..пáli. Метуть вітри,
з..ма снігом дороги зас..пáє.

А синичка злетіла на гілку старого дуба та й шукає собі
сніданок.

За Оксаною Іваненко

- Чому авторка дібрала до тексту такий заголовок? Прочитайте речення, яке є початком тексту. Прочитайте речення, яке закінчує текст.
- Випишіть слова, у яких пропущені букви. Доберіть до них перевірні. Запишіть. Зверніть увагу на виділене слово. До яких слів воно може бути перевірним?

Спишіть другий абзац вправи 3, уставляючи пропущені букви.

1. Прочитайте вірш.

ОСІНЬ

Н..бесá прозорі,
Мов гл..бінь ріки.
Падають, як зорі,
З явора л..сткі́.

Дмитро Павличко

- Спишіть вірш, уставляючи пропущені букви.

- Вимовте перевірні слова, які допомогли вам уставити пропущені букви.

2. Прочитайте.

Про добрі справи дале́ко чути, <u>Чорна</u> земля́ , Поспішай ділом,	а <u>білий</u> хліб родить. а не словами. про погані — ще далі.
--	---

- З'єднайте частини прислів'їв. Спишіть.
- Як ми називаємо підкреслені слова?
- Зверніть увагу на виділені слова. Правопис якого слова треба перевірити? Доберіть до нього перевірне.

3. Прочитайте текст. Перекажіть.

У бабусі Груні була своя пара лелек. Лелеку звали Буськом, а лелечиху — Бусиха.

Ранньою в..сною вони поверталися з чужини й кружляли над с..лом. Баба Груня виходила з хати, махала їм косинкою.

Вона попросила хлопців, щоб зан..сли на хату кол..со. На ньому лелеки мостили гніздо. Гніздо було високе й розкішне.

За Віктором Близнецем

- У першому абзаці тексту прочитайте на́зви птахів. Поясніть правопис підкресленого слова.

Спишіть другий та третій абзаци вправи 3, уставляючи пропущені букви. До слів, у яких пропущені букви, доберіть перевірні слова з довідки. Випишіть слова парами.

Довідка: весня́ний, ве́сненька, се́ла, села́, зане́сені, прине́сті, коле́са, ко́лесом.

1. Прочитайте вірш.

Ходить лісом їжачок,
за пл..чима рюкзачок.
Він збира гр..бочки,
вис..пає в бочку,
солить їх на зиму
і ласує ними.

Ігор Січовик

- Спишіть вірш, уставляючи пропущені букви. Доберіть перевірні слова.
- Вимовте звуки в підкреслених словах.

2. Прочитайте текст.

Гуляючи в лісі, ми спостерігаємо за життям мурашок. Вузьенькі ст..жінки розбігаються від мурашиного міста. Одна зі ст..жок привела нас на б..рег нашої річки. Над кручею росло невелике д..ревцє. Його гілки й л..стóчки були обліплені мурашками.

З журналу

- Спишіть текст, уставляючи пропущені букви. До яких слів не потрібно добирати перевірні слова? Поясніть правопис цих слів.
- Випишіть підкреслені слова, поділивши їх на склади для переносу.

3. Розгляньте малюнки.

гр..чаний мед

в..шневе варення

гр..бний суп

- Спишіть підписи під малюнками за зразком, уставляючи пропущені букви. Доберіть перевірні слова.

Зразок

Гречáний мед — грéчка.

Складіть і запишіть речення з кожним перевірним словом із вправи 3.

Приголосні звуки. Позначення їх буквами

1. Прочитайте вірш.

Знову осінь: — Синь-синь-синь,
а синиця: — **Д**зинь-дзинь-дзинь.
Вітер з лісу: — Шу-шу-шу,
всіх до сну за-ко-ли-шу.

Микола Заєць

- Прочитайте підкреслені букви. Вимовте звуки, які вони позначають. Чи зустрічає струмінь повітря перешкоду при вимові цих звуків? Як називаються такі звуки?
- Скільки букв у виділеному слові, а скільки звуків?
- Відшукайте у вірші слова, які відповідають звуковим схемам $[- \bullet =]$, $[\acute{\bullet} | = \bullet =]$. Спишіть їх.

При вимові приголосних звуків на шляху видихуваного повітря мовні органи створюють перепони. Приголосні звуки бувають **тверді** й **м'які**. В українській мові є 32 приголосних звуки.

2. Розгляньте малюнки. Підпишіть їх.

- Випишіть букви, які позначають приголосні звуки, за зразком.

Зразок

Дуб: д – [д], б – [б].

3. Прочитайте текст.

ХТО ЧИМ СПІВАЄ

Чу..ш, яка музика луна.. в лісі? Можна подумати, що всі звірі, птахи й комахи народилис.. співаками та музикантами. Музику люблять усі. Тіл..ки не в кожного є голос.

З гнізда виліз джміль. Навколо квітки на лужку кружляє, **дзижчить** жилкуватим жорстким крилечком: ніби струна гуде.

За Віталієм Біанкі

- Які птахи могли співати в лісі?
- Вимовте звуки у виділеному слові. Які букви їх позначають?
- Підкреслені слова поділіть на склади для переносу.
- Спишіть перший абзац, уставляючи пропущені букви.

Спишіть другий абзац вправи 3. Підкресліть слова, у яких є звуки: [дж], [дз], [ж]. Скільки таких слів? Як ви думаєте, чому цих слів так багато? Що хотів передати цим автор? Відшукайте слова, які відповідають звуковим схемам [— = • =], [— — — • | — •́].

1. Прочитайте текст.

Щось зашуміло-заграло на лузі. То дзеленькали дзвіночки на череді:

— Дзень-дзелень-дзінь! Дзень-дзелень-дзінь!

А за ними заграли хлопчики-вівчарики на сопілках.

До чого ж тут різнокольорово! Білі ромашки, червоні маки, рожевий горошок, сині волошки.

Спішать **бджілки**! А лінивий джміль гуде: **джу-у, джу-у.**

За Оксаною Іваненко

- Виразно, дзвінко прочитайте підкреслені слова. Який звук ви чуєте на початку слів? Які букви позначають цей звук?
- Спишіть речення з цими словами.

Звуки [дз], [дз'] на письмі позначає сполучення букв **дз**.

2. Спишіть останній абзац вправи 1. Виразно вимовляйте виділені слова. Який звук ви чуєте на початку слова? Які букви позначають цей звук?
- Випишіть назви квітів в алфавітному порядку.

Звук [дж] на письмі позначає сполучення букв **дж**. При переносі слів буквосполучення **дз**, **дж** розривати не можна. Переносьте так: за-**дз**вонив, за**дз**во-нив.

3. Прочитайте текст.

Зайчик відчинив двері крамнички.

«Дзень-дзелень!» — задзвонив **дзвіночок** на дверях.

— Добрий день! — привітався Зайчик.

— О, дуже добрий день! — підвелася з-за прилавка пані Ведмедиця. — Що вам запропонувати? Може, сл..вове варення? Або в..шневе?

— Ні, дякую, я прийшов купити меду, — сказав Зайчик. — Це для моєї мами, вона застудилася.

— О, звичайно, мед для мами! Боже, який турботливий Зайчик! — похвалила його Ведмедиця й налила в баночку духмяного липового меду.

За Іваном Малковичем

- Спишіть друге речення. Підкресліть сполучення букв, які позначають звук [дж]. Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова.
- Випишіть підкреслені слова, уписуючи пропущені букви. Доберіть перевірні слова.

- Виберіть слова, які характеризують Зайчика. Доповніть речення вибраними словами.

Лінивий, турботливий, уважний, увічливий, забудькуватий, люблячий.

Зайчик уважний,

Спишіть діалог Зайчика й пані Ведмедиці, з якого ви дізналися, що Зайчик турботливий син.

1. Прочитайте та відгадайте загадку.

Попищали, попищали,
Дружно просо **подзьобали** —
І до матері стрибочком
Жовті збіглися клубочки.
Заховались під кр..ло,
Наче їх і не було.
Треба загадку кінчати,
Ці клубочки — то

- Складіть речення із словами з тексту та словом-відгадкою.
(хто?) | _____ (що зробили?) _____, _____, _____, _____ .
- Чому курчат названо клубочками?
- Виділене слово поділіть на склади для переносу.
- У підкреслених словах вимовте приголосні звуки, назвіть букви.
- Спишіть речення, у якому є слово з пропущеною буквою.
Доберіть до цього слівця перевірне.

2. Прочитайте текст, розкриваючи дужки.

У сосновому бору сила-силенна **маслюків**. Та збирати їх непросто. Поміж (молода) сосон довелося погнути (спина). Зате (маслюки) назбирав!

Повз мене безшумно пробігла білка. Вона тримала в (зуби) гр..бок. Заховала його в (дупло) старого дуба.

За Віктором Приходьком

- До слова, у якому пропущена буква, доберіть перевірне.

Спишіть текст. Вимовте звуки у виділеному слові. Зробіть звукову схему.

3. Прочитайте слова.

Джерело, дзвін, дзеркальце.

- Складіть і запишіть речення з цими словами.

Зробіть звуко-буквений аналіз слів із вправи 3, поданих у дужках.

описуємо, міркуємо, розповідаємо

- Прочитайте та відгадайте загадку.

Червонясту шубку має,
По гілках вона стрибає.
Хоч сама мала на зріст,
Та великий має хвіст,
Як намисто оченята...
Хто це? Спробуй відгадати.

- Дайте відповіді на запитання. Складіть опис білочки.

- Де живе білочка?
- По чому вона стрибає?
- Яка білочка на зріст?
- Яка в неї шубка?
- Який у білочки хвіст?
- Які в неї оченята?

1. Прочитайте загадку.

Коли нема — мене чекають,
коли прийду — усі тікають.

парасолька

- Виразно вимовте слово-відгадку.
- Зробіть звукову схему цього слова. Які звуки чуються в кінці слова? Складіть речення зі словом *парасолька*.

Буква **щ** завжди позначає два звуки [ш] та [ч].

2. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

ДЗВОНИКИ

Поливаю квіти, вода з шланга шурхоче, а джміль бурчить, сердиться:

— Добре твоїм квітам, а мені як? У мокрих штанях, ще й курточку оксамитову пилком забруднив. Та дарма, хоч і змок, а своє діло знаю. Гей, братики, гей, **джмелі-дзвонарі**, гайда дзвонити утренью*! Розгойдаймо блакитні **дзвоники**: дзелень-дзень, дзелень-дзень, добрий усім день!

Дзінь, бом, дзінь, бом, пливе хмара... Бджоли, ховайтеся! Квіти, закривайтеся! Буде грім, буде дощ на пшеницю в полі, на ромашки в лузі.

За Зіркою Мензатюк

У *Утренья* — церковна служба, що правиться вранці.

- Прочитайте заголовок до тексту. Який звук позначають підкреслені букви?
- Спишіть останній абзац. Які з підкреслених слів діляться на склади для переносу? Поділіть ці слова на склади. У списаному тексті підкресліть слова, у яких букв більше, аніж звуків.

3. Прочитайте вірш.

Не **щебече** соловейко,
не кує зозуля,
весна швидко пролетіла,
і літо минуло.

Тарас Шевченко

- Що ви знаєте про автора цього вірша?
- Спишіть вірш. Усно зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова.
- Продовжіть речення, уставляючи пропущені букви.

..арас ..ригорович ..евченко — видатний український поет і художник.

Спишіть другий абзац вправи 2. Зробіть звуко-буквений аналіз виділених слів.

1. Прочитайте вірш.

ЗАЙЦІ В ПОЛІ ВАРЯТЬ БОРЩ

Коли йде осінній дощ,
зайці в полі варять борщ.
Зайці варять борщ у полі
з буряків та бараболі.
Зайці моркву в борщ **кладуть**
і капусту в борщ січуть.

Євген Гуцало

- Продовжіть речення словами з тексту.

У борщ зайці кладуть ... ,

Зробіть звукову схему виділеного слова.

Зробіть звуко-буквений аналіз підкреслених слів.

2. Прочитайте слова.

Лелека, на, одній, стоїть, нозі.

Скине, в, голову, небо, **зоряне**.

Дзьоб, до, зірок, яскравих, підніме.

- Складіть і запишіть речення. Вимовте звуки у виділених словах.

3. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

Коли на Роменовий луг приходит.. в..сна, першими прокидають..ся від зимової дрімоти **джмелі**. Підкріпившись.. медом, вилітають.. надвір. Усідають..ся на даху хатинки з мо..у, трави та гілочок і починають.. наструювати свої інструменти — цимбали, скрипки, тромбони. А малий Джмелик діста.. з-за пазухи калинову сопілочку.

Джміль-диригент — у чорному блискучому фраківі. Він змахує чарівною паличкою. Над сонним лугом злинає бадьора мелодія. Роменовий луг оживає.

За Василем Чухлібом

- Чому слово *Джмелик* пишемо з великої букви? Зробіть звукову схему цього слова.
- Запишіть слово *диригент*. Запам'ятайте його правопис.
- Виділене слово поділіть на склади для переносу.
- Спишіть перший абзац, уставляючи пропущені букви.

Спишіть другий абзац вправи 3. Підкреслені слова поділіть на склади для переносу.

1. Розгляньте малюнки.

- Підпишіть кожен малюнок. Вимовте перший звук у словах. Порівняйте вимову звуків [г] і [ґ].

Герда́н — жіноча прикраса з бісеру, яку носять на шиї.

2. Прочитайте вірш.

Ґедзь, ґедзі́ня, ґедзиня́
розмірковують щодня:
— Як навчитися літати,
щоб нікого не кусати?

Ганна Чубач

- Доберіть відповідні слова з вірша. Запишіть.
Він —
Вона —
Воно —
- Виразно прочитайте питальне речення. Спишіть.

3. Прочитайте текст.

ЯК НАРОДИВСЯ ҐУДЗИК

Ґудзик має дуже давню історію. Слово «ґудз» означало вузол, або ґуля. Ґудзи робили з шнурочків і ниток. Ними зав'язували одяг і взуття. Згодом ґудзи стали пришивати до одягу й називати ґудзиками.

Нині є дуже багато різноманітних ґудзиків із дерева, металу, пластмаси й бісеру.

- Усно поділіть слово ґудзик на склади для переносу. Зробіть звукову схему слова. Спишіть перший абзац тексту.

Складіть і запишіть речення із словами *агрус, дзиґа, ґанок*.
Запам'ятайте правопис цих слів.

1. Розгляньте кросворд.

О	В	Л	Г	О	К	А	У
Ґ	Е	Г	У	С	Т	А	Е
Д	И	Р	Д	А	Н	Т	И
Ґ	А	З	Н	Я	Г	У	С

- Відшукайте й запишіть слова. (Читати можна по горизонталі, вертикалі, діагоналі, а також уверх і вниз).
- Поділіть слова на склади для переносу.

2. Прочитайте переплутані слова в загадці. «Зберіть» їх і запишіть загадку. Зробіть звуко-буквений аналіз слова-відгадки.

Під, народився, дубком
себе, накрив, і, листком.
Щоб, знайти, тобі, його,
йти, лісом, довго, треба.

Ганна Чубач

3. Прочитайте текст, розкриваючи дужки.

Папугу звали Антось. Він жив у старій бабусі. Антося бабусі привіз з Африки внук-моряк. Він завжди привозив щось цікаве: величезні рожеві черепашки — з Червоного моря, бумеранг — з Австралії.

З появою голубого (папуга) бабуся забула геть про все. Вона (година) простоювала біля клітки й роздивлялася папугу. (Пір'інка) в папуги яскраво-сині на (крила), ніжно-голубі — на шії.

За Галиною Малик

- Спишіть другий абзац, розкриваючи дужки.
- Знайдіть слово, яке відповідає схемі $[- \bullet | - \bullet' | = \bullet]$.

Спишіть перший абзац вправи 3. Зробіть звуковий аналіз підкреслених слів. Підкресліть слова зі звуком [г].

Дзвінки і глухі приголосні звуки

1. Прочитайте текст.

Була собі в річці жабка,
а в жабки зелена шапка,
а в шапці підкладка зелена —
така, як стрічка у мене.
І носить ту шапку жабка,
бо то її найкраща шапка.

Галина Кирпа

- Спишіть підкреслені слова. Вимовте однакові приголосні звуки в цих словах; вимовте звуки, які відрізняють ці слова. Порівняйте вимову звуків, які позначають виділені букви.
- Спишіть останнє речення. Підкресліть однією рисою слова, які відповідають на питання *хто?*, двома рисками — слова, які відповідають на питання *що робить?*

Знайдіть в останньому реченні слово, у якому дві букви й три звуки.

2. Прочитайте пари слів.

<u>ба</u> бка	<u>Г</u> ліб	<u>ґ</u> ава	ди <u>м</u>	ді <u>м</u>	лі <u>з</u>
<u>па</u> пка	<u>х</u> ліб	<u>ка</u> ва	<u>ти</u> н	<u>ті</u> к	лі <u>с</u>
<u>зі</u> рка	<u>ж</u> ив	<u>дж</u> міль	<u>дз</u> він	<u>дз</u> ьоб	
<u>сі</u> рка	<u>ши</u> в	<u>ча</u> пля	<u>цв</u> ях	гори <u>бе</u> ць	

- Які звуки позначають підкреслені букви? Яка різниця між звуками кожної пари? Вимовте звуки, які утворюються голо- сом і шумом, тобто дзвінко.
- Вимовте звуки, які утворюються без голосу, тільки за допо- могою шуму, тобто глухо.

дзвінкі	[б]	[г]	[ґ]	[д]	[д']	[з]	[з']	[ж]	[дж]	[дз]	[дз']	–
глухі	[п]	[х]	[к]	[т]	[т']	[с]	[с']	[ш]	[ч]	[ц]	[ц']	[ф]

- Зверніть увагу на дзвінкі приголосні, що не мають пари.

дзвінкі	[в]	[й]	[л]	[л']	[м]	[н]	[н']	[р]	[р']
глухі	–	–	–	–	–	–	–	–	–

- Порівняйте парні звуки в таблиці. Який глухий звук не має пари?

Приголосні звуки, які вимовляються з голосом і шумом, називаються **дзвінкими**.

Приголосні звуки, які вимовляються тільки з шу- мом, називаються **глухими**.

Дзвінкі приголосні звуки наприкінці складу та слова вимовляються дзвінко.

3. Прочитайте текст.

ФОТОГРАФ

Фотогра.. був ду..е талановитий. Він **зробив стільки** ..отографій, що й не ..лічити. У молодості він фотографував ..отоапаратом «Зеніт». Тепер у нього — цифровий фото- апарат. Усі фотографії мо..на «скинути» на комп'ютер.

Його знімки **хвалили**, а охочі сфотографуватися в нього чи замовити знімок записувались у чергу.

За Галиною Малик

- Спишіть перший абзац, уписуючи пропущені букви. Які звуки ці букви позначають?
- У виділених словах вимовте глухі та дзвінкі звуки.

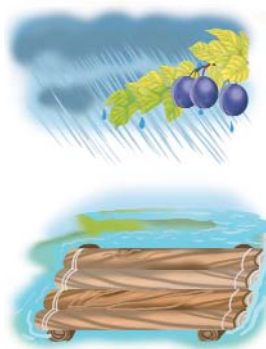

Спишіть другий абзац вправи 3. Порівняйте вимову виділених слів у вправі. Зробіть звуко-буквений аналіз підкреслених слів.

1. Прочитайте загадку.

Якщо із **з** візьмеш це слово,
великий дощ впаде раптово.
Як тільки **з** на **с** заміниш,
між фруктами мене зустрінеш.
Коли я з **д** — расту на гілці,
коли ж і з **т** — пливу по річці.

- Запишіть відгадки. Якими звуками відрізняються ці слова? Підкресліть однією рисою букви, які позначають дзвінкі звуки, глухі — двома.

2. Прочитайте. З'єднайте слова з їхніми значеннями. Спишіть.

Хворостина — це

Хвощ — це

Хвилина — це

одиниця виміру часу.

довга зрубана або зламана
гілка лози.

трав'яниста рослина із зеле-
ним гіллястим стеблом.

- Правильно вимовляйте звуки, які позначають підкреслені букви. Порівняйте вимову цих звуків із звуком [ф]. Спишіть виділені слова.

3. Прочитайте текст.

КРАПЛИНКИ РОСИ

Цвіте рожевий мак. Уночі впала роса. Уранці квітка прокинулася, побачила на своїх ... краплинки роси.

— Хто ви такі? — питається в

— Ми народжуємося з теплого ... вітру. Ми — росяні

Зійшло У кожній краплинці загорілося по маленькому

За Василем Сухомлинським

- Спишіть текст, уставляючи слова з довідки.

Довідка: пелюстках, краплинок, нічного, краплинки, сонце, сонечку.

- У вписаних словах підкресліть букви, які позначають глухі приголосні звуки.

Спишіть слова *лінійка, олівець, папір*. Запам'ятайте правопис цих слів. Складіть з ними речення.

1. Прочитайте акровірш.

Грізну хмару-грозовицю
Розірвала блискавиця,
І в ту ж мить — гучний удар!
Мов гора упала з хмар!

Василь Довжик

- Прочитайте виділені букви. Вимовте слово. Які звуки — дзвінкі чи глухі — у цьому вірші повторюються часто? Чому? Вимовте їх.
- У підкреслених словах зробіть аналіз звуків за зразком.

Зразок
Грізну
дз.: [г], [р'], [з], [н]
гл.: немає

2. Прочитайте текст.

жив на світі в..селий казкар до
н..ого приходили веселі й д..брі
казки лихих і похмурих він не
л..бив казкар любив дітей для них
він писав сво.. веселі казки.

За Овсієм Дрозом

- Спишіть, позначаючи початок і кінець кожного речення. Уставте пропущені букви.
- У підкреслених словах вимовте глухі приголосні звуки.

3. Прочитайте вірш.

Рано в тиші лісовій
дзенькнув дзвоник голубий.
І почався у пташок
на галявині урок.

Василь Заєць

- Випишіть підкреслені слова. Зробіть аналіз приголосних звуків у цих словах за зразком.

Зразок
Дзенькнув
дз.: [дз], [н'], [н], [в]
гл.: [к]

Спишіть акровірш із вправи 1. Зробіть аналіз звуків у словах другого рядка.

1. Прочитайте вірш.

Осінь, осінь, листопад,
жовте листя стелить сад,
за моря в краї далекі
відлетіли вже лелеки.
Хмари небо затягли,
вітер віє з-за гори,
ходить осінь листопадом,
жовте листя стелить садом.

Анатолій Житкевич

- Порівняйте малюнок із текстом вірша. Чи відповідає зміст малюнка змісту тексту?
- Прочитайте виділене слово. Які дії воно означає в таких реченнях?

Ходить дитина. **Ходить** пароплав.

2. Розгляньте малюнок.

- Дайте відповіді на запитання. Запишіть.
- Яка пора року зображена на малюнку?
- Які хмари плывуть по небу?
- Якого кольору листочки на деревах?

- Які плоди дарує осінній сад?
- Куди відлітають лелеки?
- Які кольори використав художник?

Тверді і м'які приголосні звуки. Позначення м'якості приголосних буквами *і, я, ю, є*

1. Відділіть слова й прочитайте прислів'я.

БезвербиікалінинемаУкраїни.

- Прочитайте текст.

Кожна держава має свої символи. Калина — це символ України, символ рідної землі, батьківської хати.

- Спишіть текст. Назвіть звуки в підкреслених словах. Поділіть ці слова на склади для переносу.

2. Прочитайте народну пісню.

Ой вилинь, вилинь, голубонько,
Винеси л..то, літечко,
І зеленєє зілл..чко,
Хрещатенький барвіночок,
І запашненький л..бисточок.

українська

- Спишіть народну пісню, уставляючи пропущені букви.
- Вимовте звуки перед пропущеними буквами.

Букви *і, я, ю, є* позначають м'якість попередніх приголосних звуків.

3. Прочитайте текст.

КАЛИНА

Бабуня Настя нічого так не любить, як садити дерева.
Біля бабуниної хати цвітуть **білі** вишні, пахне ліловий бузок,

гіацинти, нарциси. Яскраві жоржини тягнуться до порога. Та найбуйніше **квітує** калина.

Закінчується літо. З кожної гілочки на калині звисають важкі червоні ягоди.

С..ди прилітають журавл.. . Вони збираютьс.. у вирій. Сідають.. на калину, дзьобають калинові ягідки.

За Борисом Харчуком

- Прочитайте підкреслені слова першого речення. Вимовте м'які звуки. Які букви позначають м'якість попередніх приголосних звуків?

Спишіть третій абзац вправи 3, уставляючи пропущені букви. Випишіть назви квітів в алфавітному порядку. Зробіть звуковий аналіз виділених слів.

1. Прочитайте та відгадайте загадку.

Мию, мию без жалю,
мию там, де брудно.
А купатись не люблю, —
бо від того худну.

- Спишіть загадку. Вимовте в підкреслених словах м'які приголосні звуки. Підкресліть букви, які позначають м'якість попередніх приголосних.
- Назвіть букви в підкреслених словах, що позначають м'якість попередніх приголосних.
- Вимовте слово, у якому буква ю позначає два звуки [й] та [у].

2. Прочитайте текст.

Софія грецькою мовою означає «мудрість». Звелів князь Ярослав побудувати храм, звести пам'ятник мудрості. Він хотів, щоб з цього храму зі зваженим словом

і книгами мудрість пішла по всій державі, просвітила наукою багатьох дівчаток і хлопчиків. Князь Ярослав спостерігав, як художник розписує храм.

Київ

І ос.. л..гли перші мал..нки. Вони чомус.. на- гадали Ярославу далеке дитинство, що пройшло на мал..овничих берегах річки Либеді поблизу Києва. А далі за рухом пензл.. промайнуло перед очима все **ЖИТТЯ**, сповнене тривоги і борот..би.

- Спишіть другий абзац, уставляючи пропущені букви. Яка з пропущених букв не позначає звука? Вимовте звуки у виділеному слові.

3. Прочитайте вірш.

Над шл..хом при долин.. ,
біл.. старого граба,
 де б..ла-б..ла хатка сто..ть на самоті,
 живе там дід та баба і курочка в них р..ба,
 вона, мабут.. , несе їм я..чка золоті.

Ліна Костенко

- Спишіть текст, уставляючи пропущені букви. Яка з уписаних букв не має звука? Вимовте м'які звуки в підкреслених словах.

Спишіть перший абзац вправи 2. Зробіть аналіз приголосних звуків у підкреслених словах за зразком.

Зразок

Цього — [ц'], [г].

1. Прочитайте вірш.

Напекла млинців бабуся.
У **гостинній** хаті
за вечерею зберуться
дві дочки, два зяті,
п'ятеро внучат і дід.
Хто увесь полічить рід?

Геннадій Горовий

- У підкреслених словах вимовте м'які приголосні звуки. Назвіть букви, які позначають м'якість попередніх приголосних звуків.
- Спишіть питальне речення. В останньому слові цього речення підкресліть букви, які позначають дзвінкі приголосні звуки.

У виділеному слові вимовте звуки.

2. Прочитайте текст.

Тепло р..дного дому. Ос.. хата біліє кріз.. віття дерев.
Лесик з мамою і бабусею поспішає під її теплий дах. Він
у святковому передчутті доброї вечірн..ої години, коли за
столом зберет..ся в хаті вс.. родина.

Хлопець застеляє чистою скатертиною стіл під вишнею.
Несе стільці. Розкладає тарілки та виглядає тата і діда.

За Яремою Гояном

- Спишіть перший абзац, уставляючи пропущені букви. Поясніть, які букви позначають м'якість попередніх приголосних звуків.

3. Прочитайте прислів'я.

<u>Щедрий</u> на слова —		віддячують добром.
За добро		і тобі допоможуть.
Помагай іншим —		<u>скупий</u> на діла.

- З'єднайте частини прислів'їв. Запишіть. Підкресліть букву, яка не позначає звука. Підкресліть слова, у яких є звук [д'].

Спишіть другий абзац вправи 2. У підкреслених словах зробіть аналіз приголосних звуків за зразком.

Зразок

Стіл — [с], [т'], [л].

1. Розв'яжіть ребус.

- Складіть речення з цим словом.

2. Прочитайте текст.

ЩО Ж ВОНО ТАКЕ — СОНЦЕ?

З давніх-давен л..ди намагалис.. відповісти на це питання..я. Нині вже точно відомі ..ого форма, розмір, швидкіст..нь обертання й багато іншого.

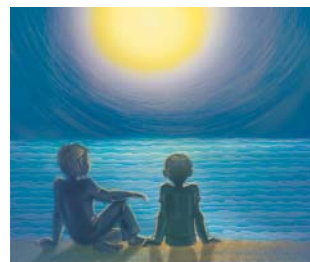
За формою Сонце — величезна куля. Вона така велика, що коли порівняти її з кавуном, то Земля виглядатиме, як зернятко проса. Воно, наче дзиґа, крутиться в просторі. Швидкість обертання Сонця дуже велика. Воно розбризкує палаючу сонячну речовину.

За Володимиром Уткіним

- Спишіть перший абзац, уставляючи пропущені букви. Вимовте звуки, які позначають підкреслені букви.

3. Прочитайте текст.

Ми сидимо на березі На нас із темного неба мовчазно дивиться З легеньким шурхотом находять на берег Не ворухнуться Яка чудова ... ніч на березі моря.

- Спишіть, уставляючи слова з довідки.

Довідка: моря, місяць, хвилі, дерева, місячна.

- У вписаних словах підкресліть м'які приголосні звуки.

Дайте відповіді на запитання, користуючись текстом вправи 2. Запишіть.

- Що відомо людям про Сонце?
- Яке Сонце за формою?
- Яка швидкість обертання Сонця?
- Що воно розбризкує?

Позначення м'якості приголосних звуків знаком м'якшення (Ь)

1. Прочитайте та відгадайте загадку.

Квітоньками біленькими
весною зацвіту.
Ягідками солоденькими
усіх зимою пригощу.

- Вимовте звук, який позначає виділена буква. Якою буквою позначено м'якість цього звука?
- Спишіть загадку.

Буква знак м'якшення (**ь**) позначає м'якість попереднього приголосного звука.

2. Прочитайте слова в лівій і правій колонках. Усно з'єднайте їх за змістом. Підкреслені слова поділіть на склади для переносу.

мальоване яйце

жито

сьомий день тижня

писанка

польова рослина

неділя

- Яка буква позначає м'якість попереднього приголосного звука в підкреслених словах?

Буквосполучення **ьо** пишеться в середині слова.
При переносі його не можна розривати.
Переносьте так: по-**льо**-ва, по-**льб**-ти, ко-**льо**-ри.

3. Прочитайте текст.

РУШНИК

Хто не бачив український вишитий руш-
ник? Рушник — один із найдавніших обе-
регів.

По всій Україні рушником накривали
хл..б на столі. Хлібом-сілл.. на рушнику
зустрічают.. гостей. Рушник, вишитий **кол..оровими**
нитками, дівчина готувала до свого весілля. Вишивати
рушники — це мистецтво. Учіт..ся творити прекрасне!

За Галиною Малик

- Що ви дізналися про український рушник? Прочитайте підкреслені слова. Вимовте м'які приголосні в кожному слові. Які приголосні звуки пом'якшуються знаком м'якшення (ь)?
- Спишіть другий абзац, уставляючи пропущені букви. Поділіть на склади для переносу виділене слово.

Зробіть звуко-буквену схему виділеного слова.

Складіть речення зі словами правої колонки вправи 2.
Уведіть у речення слова зі знаком м'якшення (ь). Запишіть.

1. Прочитайте загадку.

Тонкий, високий,
блакитноокий.
В полі виростає,
нас одягає.

- Зі словом-відгадкою складіть речення, яке відповідає схемі. Використайте слова із загадки. Запишіть.

_____ , _____ , _____ .

2. Прочитайте текст.

Діти, як ви думаєте, навіщо люди летять у космос?

Може, на Землі стало тісно? Та ні. Місця скрізь.. скіл..ки завгодно. Можливо, на Землі вже все зроблено-перероблено? Також неправил..но. Роботи скрізь.. багато. Може, летят.. по золото чи інші скарби? Ну що ви! Скарбів достатн..о і на Землі, у нас під боком.

Тоді в чому ж річ? Чого людині не вистачає? Їй не вистачає знань! Це тільки здається, що ми так багато знаємо.

З журналу

- Спишіть другий абзац, уставляючи пропущені букви. Що ви знаєте про пропущену букву?

3. Прочитайте слова лівої колонки. Доберіть до них слова, які відповідають на питання *який?*

<i>що?</i>	<i>який?</i>
праця	працьовитий
колір	...
поле	...

Складіть і запишіть речення зі словами правої колонки вправи 3. Поділіть ці слова на склади для переносу.

1. Прочитайте вірш.

Заєць спати захотів,
Сам постелю постелив.
Сам собі приніс подушку,
Підмостив її під вушко...

Михайло Стельмах

- У підкресленому слові вимовте звуки, назвіть букви.
- Зробіть звукову схему виділеного слова.

2. Прочитайте текст.

Жили колись **двадцять** п'ять олов'яних солдатиків — двадцять п'ять різних братів. Їх одержав хлопчик у день свого народження.

Усі солдатика були ... один на одного. Лише двадцять п'ятий ... від своїх братів. У нього була тільки ... нога. Цього солдатика виливали останнім і не вистачило Але на своїй одній нозі він стояв рівно і твердо. І саме цей солдатик відзначився своїми

За Гансом Крістіаном Андерсеном

- Спишіть другий абзац, уставляючи слова з довідки.

Довідка: подібні, відрізнявся, одна, олова, пригодами.

- Вимовте звуки, назвіть букви в підкреслених словах. Поділіть ці слова на склади для переносу.

3. Прочитайте вірш, уставляючи пропущені букви.

Носик запорошений
жовтіянцем.
Це я сонн..х н..хала
всім лицем.
Пелехаті соняхи —
наче ліс.
З насінин, мов сонечка,
підн..лис.. !

Леся Мовчун

- Вимовте звуки, які позначають підкреслені букви. Які це звуки? Назвіть букви, які їх пом'якшують.
- Спишіть речення зі словами, у яких пропущені букви.

Дізнайтеся про пригоди олов'яного солдатика, прочитавши всю казку. Розкажіть. Спишіть перше та друге речення вправи 2. Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова.

описуємо, міркуємо, розповідаємо

1. Розгляньте малюнки.

2. Складіть і запишіть казку за малюнками та запитаннями.

- Де зібралися гриби?
- Які гриби прийшли на свято?
- Як вони веселилися?
- Кого злякалися гриби?
- Де який гриб заховався?

3. Прочитайте текст.

На лісовій галявині зібралися гриби. Вони вирішили повеселитися. Кого тут тільки не було: і руді лисички, і чепурні сиріжки, і веселі маслюки.

Прийшов шляхетний* боровик, навіть старий груздь не всидів удома. Ну й весело ж було! У танку кружляли і старі, і малі.

Раптом десь удалині почулося:

— Ау-у-у! Ау-у-у!

Гриби зупинилися наче вкопані.

— Рятуйтеся! — крикнув груздь і заліз під ялинку.

Решта теж сховалася. **Опеньки** притулилися біля пенька. Біля берези — **підберезники**, в осичняку — **підосичники**. А печериця** взагалі втекла на луки. Маслюки кинулися під сосни й ялини. Тільки мухомор залишився на видноті.

За Іриною Прокопенко

Ш *Шляхетний* — елегантний, вишуканий.

П *Печериця; шампінйон* — їстівний гриб, який росте на полях, городах, у садах.

- Чи подібна ваша казка до казки автора?
- Зверніть увагу на підкреслені слова. Такі слова прикрашають мову. Вони наче малюють предмети. Це **образні** вислови.
- Прочитайте виділені слова в тексті. Поміркуйте, як утворилися назви грибів.
- Поясніть вислів *стоїть як укопаний*.

1. Прочитайте вірш.

Сіло сонце полум'яне
за стоги.

— Не вмиватись я ховаюсь,
не спочить.

Треба діток в іншій **краї**
теж зігріть.

Надія Приходько

- Спишіть два останні речення. Підкресліть букви, які позначають м'які приголосні звуки. Зробіть звукову схему виділеного слова.

2. Прочитайте текст.

Хмари складають..ся з величезної кіл..кості краплинок води. Вони крихітні й легень..кі. Крапел..ки води в хмарі об'єднуют..ся і стають.. важкими. Тоді крапел..ки випадають **дощем**.

- Спишіть текст, уставляючи пропущену букву. Яку букву ви вписували? Зробіть звукову схему виділеного слова.

3. Прочитайте текст.

Починається зелена казка про зелену ряску.
Плавала **ряска** в **зеленій воді** старого ставка.

Ряска — це малень..ка ... рослина. У неї ... зелений листочок. Три корін..ці — ниточки внизу. Ряска плаває в ставку. А довкола велика кіл..кість її сестричок. І здаєт..ся, що це не річка, а ... лужок.

За Людмилою Земськовою

- Спишіть перші два речення. Вимовте звуки, назвіть букви у виділених словах.

Зробіть звуко-буквений аналіз підкресленого слова.

Спишіть другий абзац вправи 3, уставляючи пропущені букви та слова з довідки.

Довідка: водяна, круглий, зелений.

Подовжені м'які приголосні звуки

1. Прочитайте прислів'я. Спишіть.

Літо дає коріння, а осінь — насіння.
Знання за плечима не носити.

- Прочитайте підкреслені слова. Який звук промовляємо подовжено? Який це звук?

М'який подовжений приголосний звук позначають дві однакові букви. М'який подовжений звук позначається так: [=:], [н':].

2. Прочитайте слова та їх значення. З'єднайте, спишіть.

Вугілля — це	багато предметів одягу.
Убрáння — це	смуга землі вздовж моря.
Узберéжжя — це	тверда горюча речовина.

- Підкресліть букви, якими позначені м'які подовжені приголосні звуки.

Слова з подовженим м'яким приголосним переносити з рядка в рядок треба так:

зі-лля

змага-ння

зіл-ля

змаган-ня

3. Прочитайте текст.

Настя й Оленка — подружки. У них однакові ... сукні та ... воло..ячко. Дівчатка сидять за однією партою. Вони ... і ... за квітами. Завжди діляться шкільним Дуже люблять уроки ... та Разом готують домашні

З журналу «Барвінок»

- Спишіть текст, уставляючи пропущені слова з довідки. Ці слова поділіть на склади для переносу.

Довідка: синенькі, білявеньке, чергують, доглядають, приладдям, чітання, малювання, завда́ння.

- Зробіть звукові схеми підкреслених слів. Поділіть їх на склади для переносу.

Складіть і запишіть п'ять речень про свого друга (подругу).

1. Прочитайте вірш.

В жовтні жовте сонце гріє
 так, що все навкруг жовтіє.
 Жовті квіти і листочки,
 жовті дині й огірочки,
 що достигли на насіння,
 бо прийшла пора осіння.

Ганна Черінь

- Спишіть друге речення.
- Зробіть звуко-буквений аналіз підкреслених слів за зразком.

Зразок

Сумління — [— • — | = • | = : •]
 [сумл'ін':а]

пр. [с м л'н':]

гол. [у і а]

дз. [м л'н':]

гл. [с]

2. Прочитайте текст.

Сонечко вилізло зі своєї квартири з-під гілки осики.
Гілля осики, під яким воно спало, було не впізнати.

— Що з тобою? — запитало сонечко.

— Я тепер загину, — затремтіла гі..ям осика. — За мою гости..ість. Восени я всім давала притулок: і жукам, і павукам, і метеликам, і слимакам. Вони всі ховалися в моєму корі..і, під моїм гі..ям, а тепер вони їдять мене. І я нічого не можу зробити.

Сонечко розсердилось і накинулося враз на зелену попелицю...

За Оксаною Іваненко

- Спишіть перші два речення. Зробіть звуко-буквений аналіз підкресленого слова за зразком попередньої вправи.
- Прочитайте діалог сонечка й осики. Про яке сонечко йдеться?

- Випишіть слова-назви комах, яким давала притулок осика, в алфавітному порядку.

3. Прочитайте. «Зберіть» склади і запишіть слова.

прила

ля

зі

ння

ддя

зна

- З одним словом складіть речення (*вибір власний*).
- Зробіть звукові схеми слів. Поділіть слова на склади для переносу.

Спишіть слова, які говорить осика, з вправи 2, уставляючи пропущені букви. Придумайте й розкажіть закінчення казки.

1. Прочитайте вірш.

А **листопад** жалю не має,
з дерев останнє листя зриває.
А місяць грудень на радість людям —
сніжком присипле замерзле груддя.

Марійка Підгірянка

- З яких слів утворилося виділене слово? Спишіть вірш, у підкреслених словах вимовте звуки, назвіть букви.

Зробіть звуко-буквений аналіз підкреслених слів.

2. Прочитайте текст.

Тихий з..мовий вечір. Небо облягли хма-
ри. Падають.. сніжинки. Раннє смерка..я.
Ми з мамою сидимо біля вікна й дивимося
в поле. Перед нами безмежний білий килим.

За Василем Сухомлинським

- Спишіть текст, уставляючи пропущені букви.
- Зробіть звуко-буквений аналіз підкресленого слова.

3. Прочитайте текст.

Сніг ішов цілу ніч. А на ранок **засяяло** сонце. Сніг лежав на деревах, кущах і в парках.

— Зараз пташкам нелегко, — сказала Маринка.

— Зателефонуємо Петрикові, може, щось порадить, — сказав Тарас.

Закипіла робота.

За Анатолієм Давидовим

- Спишіть перший абзац.

- Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова.

- Розгляньте малюнки. Усно складіть продовження розповіді.

Запишіть розповідь за малюнками.

1. Розгляньте малюнок. Прочитайте слова. Складіть і запишіть речення.

Сидів, листку, коник, латаття, на.

Над, літала, ним, трясогузка.

Коник, до, притиснувся, листка.

Із, баговиння, зеленого, випірнув, водяник.

- Як ви вважаєте, чи врятує водяник коника від трясогрузки? Знайти відповідь вам допоможе малюнок, а також відповідь коника. Спишіть відповідь коника.

— Дякую, тобі, добрий зелений водянику! Дуже дякую!

2. Прочитайте. «Зберіть» і запишіть слова.

знаря

погру

ши

заня

ддя

ття

прила

безла

жи

взу

- Три слова поділіть на склади для переносу.
- Зробіть звуко-буквений аналіз одного слова.

3. Прочитайте перший абзац тексту.

На узліссі ріс кущ калини. На калині біліло пишне суцвіття. Після цвітіння в неї з'являються грона червоних ягідок. Вони використовуються в лікуванні багатьох хвороб.

... свіжих ягід допомагає від сухого кашлю. Ягоди використовують для ... кондитерських виробів. Калинову кору кладуть у воду під час ... дитини. Це запобігає ... шкіри.

Рости велика, наша помічнице!

З журналу

- Випишіть із першого абзацу підкреслені слова. Вимовте звуки, назвіть букви. Зробіть звуко-буквені схеми цих слів.

Спишіть другий абзац вправи 3, уставляючи слова з довідки.

Довідка: споживання, виготовлення, купання, захворюванню.

Зробіть звуко-буквені схеми двох уписаних слів (вибір власний).

Апостроф

1. Прочитайте вірш.

Соловейку-солов'ю
Я приспівочку зів'ю,
Свіжу та барвисту,
З золотого листу.

Андрій Малишко

- Виразно прочитайте підкреслені слова. Які звуки позначає виділена буква? Чітко вимовте ці звуки. Як вимовляємо звук [в]?

Апостроф — це знак ('), який уживається на письмі для позначення роздільної вимови приголосного твердого звука перед м'яким звуком [й].

2. Прочитайте слова.

Солов'ї, б'ють, п'є, п'ять.

- Вимовте звуки, які позначають підкреслені букви.
- Вимовте звуки, які позначають виділені букви.
- Спишіть слова.

Апостроф ставиться після букв **б, п, в, м, ф, р** перед **я, ю, є, ї**, які позначають по два звуки [йа], [йу], [йе], [йї].

3. Прочитайте текст. Перекажіть казку.

Фея П'ятинка спускається на землю щоп'ятниці. Вона товаришує з дев'ятирічним Антоном, який живе в Києві. Щоп'ятниці фея П'ятинка в нього гостює.

Цієї **п'ятниці** фея П'ятинка розповідає Антонові, що першим гончарем на світі був Бог.

— А ти знаєш, — каже фея П'ятинка, — що людські серця дуже подібні до глечиків. Поки людина живе, її

серце наповнюється добрими вчинками, знаннями, любов'ю, добротою, мудрістю, радістю, спогадами.

Антон уважно слухає фею П'ятинку, адже вона — чарівна фея.

За Дзвінкою Матіаш

- Спишіть перший абзац. Підкресліть слова, які пишуться з апострофом. Поясніть правопис апострофа.
- Прочитайте виділене слово. Вимовте звуки в ньому. Поясніть правопис апострофа.

Спілкуймося
КРАСНО

Спілкуючись, спостерігайте за співрозмовником. Намагайтеся зрозуміти його почуття. Використовуйте слова, які підтримають вашого співбесідника.

Прочитайте слова феї П'ятинки з вправи 3. Поясніть, як ви їх розумієте. Зробіть звукову схему підкресленого слова. Спишіть.

1. Прочитайте слова лівої колонки.

що?

який?

камінь

кам'яний

солома

...

дерево

...

олово

...

духмяний

- Доберіть у праву колонку слова з апострофом. Поділіть дібрані слова на склади. З дібраними словами складіть і запишіть речення.

При переносі слів апостроф не відокремлюється від попередньої букви: *солом'-яний, подві-р'я*.

2. Прочитайте. З'єднайте частини прислів'їв. Спишіть.

Народ скаже,
Краще на п'ять хвилин
раніше,
Яке «доброго дня»,

таке й «доброго здоров'я».
як зав'яже.

ніж на одну пізніше.

- Поясніть правопис слів з апострофом.

3. Прочитайте текст.

З'явилася густа чорна хмара. Вона шви..ко росла.
М'яко падали перші краплі до..у , а потім з неба линула
нестримна ..лива.

- Спишіть, уписуючи пропущені букви. Які звуки вони позначають? Поясніть правопис підкресленого слова.

Складіть і запишіть речення зі словосполученнями *солов'їні*
пісні, запах м'яти, рум'яні яблука.

описуємо, міркуємо, розповідаємо

1. Прочитайте загадку.

Дуже я потрібна всім: і дорослим, і малим.

- У слові-відгадці вимовте приголосні звуки, назвіть букви.

2. Прочитайте вірш.

НЕ БРУДНИТИ КНИЖКИ!

Це була чистенька книжка,
а тепер брудна вже стала.

Може, киця, може, мишка
уночі її читала?

Чуєш, кицю? Чуєш, мишко?

Не годиться так робити!

Як читати хочеш книжку,
спершу лапки слід помити.

Галина Чорнобицька

- До кого звертаються у вірші?
- Яку пораду отримала мишка?

3. Розгляньте малюнки. Чого боїться книжка?

- Скласти поради, як користуватися книжкою, вам допоможуть малюнки та слова з довідки.

Довідка: не малюйте, не пишіть, у, кладіть, їжу, біля, мийте, руки, перед, читання, листки, загинайте, книжки, закладка, користуйтеся.

1. «Зберіть» і запишіть слова з апострофом.

	М	
пір		я
яч	'	ясо
ю		сім
	ята	

- Поясніть уживання апострофа. Прочитайте слова, які не діляться на склади для переносу.

2. Прочитайте слова. Порівняйте вимову слів, які пишуться з апострофом і без апострофа. Спишіть.

Моряк, солом'яний, пір'я, буряк, ластів'ята, цвях, в'януть.

- Слова з апострофом поділіть на склади для переносу.

3. Прочитайте текст.

Дем..ян і Мар..яна працювали в саду.

Вони зібрали 15 кілограмів рум..яних яблук, 19 кілограмів духм..яних груш. Усе склали в 9 дерев..яних ящиків. Фрукти прикрили зів..ялою травою.

Дідусь Валер..ян зніс ящики на подвір..я.

— Їжте на здоров..я! — сказав дідусь онукам.

- Поясніть правопис апострофа.
- Спишіть другий абзац. Запишіть числа словами. Де потрібно, упишіть апостроф.

Спишіть два останні речення вправи 3. Де потрібно, поставте апостроф. Поділіть на склади для переносу підкреслені слова.

1. Прочитайте загадку.

Скільки **б'ють** його, а він не плаче і не злиться, тільки скаче.

- Поясніть правопис виділеного слова і слова-відгадки. Запишіть ці слова.

2. «Зберіть» і запишіть слова, у яких пишеться апостроф.

м' <— якоть
— язи
— ята

в' <— ЮН
— ється
— яз

п' <— ють
— є
— ята́

подвір <— 'я
пір <— 'я

Дем <— 'ян
Лук <— 'ян

3. Прочитайте текст.

Тепер я живу в місті. Та враз згадав хлоп..ячі забави на батьківському подвір..ї. Почув духмянний трав..яний дух. Задзвеніли мені солов..ї, кропив..янки, очеретянки, заворкотіли голуб..ята. Запахли в саду ряст і м..ята.

З журналу

- Спишіть текст, уставляючи апостроф. Поясніть, чому в підкреслених словах не пишемо апостроф.

Прочитайте текст.

метрó

З боку Дніпра дихнуло прохолодою. Над кам..яною огорожею пролетів вітер. Кожен бур..янець, листочок на кущах і деревах, кожна хвоїнка, зів..яла билинка і квіточка відчули **якусь** біду.

З журналу

Спишіть текст, уставляючи апостроф. Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова. Поясніть правопис апострофа в підкресленому слові.

Лексичне значення слова

1. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

Слово! Воно вітає, зустрічає, наставляє, допомагає. Воно радісне, захоплююче, мудре, горде. Усе це рідне слово — таке значуще й прекрасне.

За Русланом Кацавцем

- Спишіть текст. Вимовте звуки у виділеному слові.

2. Прочитайте текст.

Скільки слів у сучасній українській мові? На це запитання не відповість ніхто!

Мова змінюється, розвивається, збагачується протягом багатьох років. Кожне слово має своє значення. У мові є слова, які допомагають зв'язно говорити.

- Про що йдеться в підкресленому реченні. Спишіть другий абзац.
- Прочитайте слово в нижній частині пісочного годинника. Складіть речення з цим словом. Запишіть.

Слова́ — це назви тих предметів, які людина бачить навколо себе, ознаки та дії цих предметів.

3. Прочитайте вірш.

Буває, що слово
відоме давно,
а знає не кожен,
що значить воно.

Дмитро Білоус

пóмійлка

предме́т

Запам'ятайте! Значення слів пояснює тлумачний словник.

С *Саджанець* — молода рослина (дерево чи кущів), вирощена в розсаднику й призначена для садіння.

С *Серпанок* — 1. Легка прозора тканина; вуаль.
2. Легка, схожа на дим поволока, що заважає бачити, сприймати щось чітко.

Перше слово має одне значення, а друге — два значення. Отже, у нашій мові є слова, які мають *одне* або *кілька* значень.

- Складіть і запишіть речення зі словом *серпанок*.

Спишіть текст, уставляючи пропущені букви.

Осені потрібно виконати багато справ.
Обтрусити л..сточки з дерев. Збудувати
з..мові житла для звірів. Приспати їх, як
мален..ких діток. Напо..ти землю водою.

За Петром Керанщиком

Розгляньте малюнок. Що лежить на скатертині? Запишіть предмети одним словом.

1. Розгляньте малюнок. Запишіть назви предметів у дві групи.

Айва, ... , ... — це

Сироїжки, ... , ... — це

- У якому значенні вживається слово *лисички*?
Складіть і запишіть із цим словом речення.

2. Прочитайте текст.

Давно повилітали пташенятка з гнізд. Пташки збираються в зграї. Вони будуть відлітати в чужі, далекі теплі краї.

Покинули свої хатки-шпаківні чорно-рябенькі шпаки. Сотні ластівок ось-ось полетять на південь. Адже ластівки дуже рано відлітають від нас так само, як і соловейки. Зозулі теж рано зникають. Поважно бродять по болоту сім'ї лелек.

Скоро перша паморозь посріблить **траву, кущі, дерева**.

- Випишіть із тексту підкреслені слова. Доберіть до них слова, протилежні за значенням за зразком.

Зразок

Чужі — рідні.

- Спишіть останнє речення тексту. Яким одним словом можна назвати виділені слова?

3. Розгляньте малюнки.

- Виберіть і виконайте завдання.

Меблі: шафа, ... , ... ,

Посуд: чашка, ... , ... ,

Електротовари: кавоварка, ... , ... ,

Повітряний транспорт: повітряна куля, ... , ... ,

диван

Спишіть другий абзац вправи 2. Підкресліть слова, які відповідають на питання *хто*?

1. Розгляньте малюнки.

Що це?

Хто це?

- Запишіть за зразком.

Зразок

(що?) Трактор, (хто?) Тракторист,

- Як утворилися слова, які відповідають на питання хто?

2. Прочитайте текст.

Хлібороби — це л..ди, які вирощу..ть хліб. Прослід-ку..мо шлях хліба від ниви до столу.

Щороку землероби орють, розпушують, удобрюють **ріллю**, сіють зерно. Потім комбайнери збирають урожай. Господарі спокійні за хлібний урожай тоді, коли він потрапить у зерносховища. Мірошники намелють білого борошна, а пекарі спечуть духмяний хліб.

- Спишіть перший абзац, уставляючи пропущені букви. До підкресленого слова поставте питання. Як воно утворилося?

3. З'єднайте частини прислів'їв. Запишіть. Поясніть, як ви їх розумієте.

Пшениця
колоситься —
У серпні хліборобові
три роботи:
Досвід кращих
поважай —

косити, орати й сіяти.
збереш гарний урожай.
життя веселиться.

Спишіть другий абзац тексту вправи 2. Підкресліть слова, які відповідають на питання *хто?* Зробіть звуко-буквену схему виділеного слова.

Іменник

1. Прочитайте текст в особах.

Чого тільки немає на ярмарку! Понурих облич немає, бо всім весело.

- Писанки! Гуцульські писанки!
- Купіть килим!
- Ковдру!
- Хустки!
- Намисто!
- Беріть віночки білі!
- Продаю тарелі різьблені!
- Полив'яні глечики*!

кілим

За Зіркою Мензатюк

Глечик — висока, кругла, переважно глиняна посудина, розширена в нижній частині; дзбан.

- **Що** продавали на ярмарку? Продовжіть речення.

На ярмарку продавали: писанки, ... , ... , ... , ... , ... ,

Слова-назви неістот відповідають на питання *що?*

2. Прочитайте текст.

А сонечко вже за полудень хилиться, пора з ярмарку додому.

Іде ведмідь, несе бочку меду.

Іде лисиця, несе солодкого півника на паличці.

Біжить їжак — нитки несе. Хай жінка й чотири дочки рушники вишивають.

За Зіркою Мензатюк

ведмідь

- **Хто** повертався з ярмарку? Продовжіть речення.

З ярмарку поверталися: ведмідь, ... ,

Слова-назви істот відповідають на питання *хто?*

3. Дайте відповіді на запитання. Запишіть.

— Що купив ведмідь?

— Що несе лисиця?

— Хто купив нитки?

Ім'єнники — це слова, які називають (іменують) предмети та відповідають на питання *хто?* *що?*
Іменник — це частина мови.

Розгляньте малюнки на с. 67. Хто кого чекає? Запишіть за зразком.

Зразок

Їжака чекають (*хто?*) їжаченята.

_____ (*хто?*) _____ .

_____ (*хто?*) _____ .

1. Прочитайте скоромовку.

Жовтий жук купив жилет,
джерпер, джинси та жакет.
 Забажала жабка в жбанку*
 на базар везти сметанку.

Леся Мовчун

Жба́нок — глечик.

- Поставте питання до підкреслених іменників.
- Розгляньте малюнок.

- Випишіть іменники за зразком.

Зразок

(хто?) Жук,

(що?) Жакет,

2. Прочитайте текст, замінюючи малюнки словами.

Помахала осінь жовтим і попрощалася з нами. Не видно . Важкі табунами по небу бродять.

Затулив нору і спить. А маленька по гілках стрибає. Є в неї і , і . Весело тарабанить на сосні.

— Сніг, сніг, сніг, — закричали , які вже прилетіли з півночі.

От і кінець осені. Прощавай, листопаде! Заходь, заходь, сніжна **зимонько**!

За Георгієм Скребицьким

- Вимовте звуки та назвіть букви в підкресленому слові. Зробіть звукову схему цього слова.
- Спишіть останній абзац. Поясніть уживання знака оклику. Виділене слово поділіть на склади для переносу.
- Які з намальованих предметів відповідають на питання *хто?*, а які — на питання *що?* Випишіть іменники за зразком.

Зразок

(*хто?*) Борсук, ... ,

(*що?*) Сонце, ... , ... ,

3. Прочитайте вірш.

Два веселі їжаки
Накололи на голки
Всі листки
І сказали:
— Ми — кущі,
Золоті у нас плащі
На дощі.

Тамара Коломієць

- На яке питання відповідають підкреслені іменники? Випишіть підкреслені іменники за зразком.

Зразок
Один
їжак

Багато
їжаки

Спілкуймося
КРАСНО

Спілкування — це нелегкий процес, якому ми вчимося все життя. Уміння спілкуватися — це вміння бути зрозумілими для інших.

Спишіть перший і другий абзаци вправи 2, замінюючи малюнки словами.

описуємо, міркуємо, розповідаємо

1. Розгляньте малюнки.

2. За змістом малюнка дайте відповіді на запитання.

- Що сталося з маленьким каштанчиком?
- Хто прийшов до каштана?

- Що побачила дівчинка під деревом?
- Що вона зробила з каштанчиком?
- Як себе почував каштанчик у кишені дівчинки?

- Складіть розповідь, використовуючи слова з довідки.

Довідка: каштанчик, упав, на, бруківку; прийшла, дівчинка; вона, підняла, колючого, каштанчика; поклала, його, у, кишеню; каштанчику було затишно; він задрімав.

1. Прочитайте прислів'я.

Слово без діла — нічого не варте.

- Поясніть. Чого воно навчає? Спишіть.

2. Доповніть речення словами з довідки.

З гарбуза варять ... кашу. З буряка роблять ... салат.
З картоплі печуть ... пиріг.

Довідка: гарбузову, буряковий, картопляний.

- Запишіть ці слова за зразком.

Зразок

(що?) каша; каша (яка?) гарбузова.

3. Прочитайте текст.

У лісовому розсаднику діда Данила багато розсади: дрібненькі дубки, ніжні берізки, кленочки, осички та пухнасті сосонки.

Лісник вирушає в дорогу і бере із собою песика Кузьку. Песик любить зайця поганяти, їжачка лапою покатати.

Так починається лісове життя діда Данила і Кузьки.

За Григором Тютюнником

- Спишіть перший абзац. Підкресліть іменники, які відповідають на питання *що?*

- Випишіть із першого речення назви дерев парами за зразком.

Зразок

Багато

Один

дубки

дубок

Спишіть другий і третій абзаци вправи 3. Підкресліть іменники, які відповідають на питання хто?

1. Прочитайте текст.

Назустріч Сашкові з-під яблуневих крон вийшов дід **Степан**.

Сашко зірвав одне яблуко й підніс його проти сонця. Запахує яблуко просвічувалося. Видно було навіть зернятка...

— Дивись, онуче, яка щедра наша земля.

«А й справді, — подумав **Сашко**, — щедра земля».

Він примружив очі й спробував уявити все, що родить земля.

За Михайлом Слабошпицьким

- Спишіть останнє речення. Розгляньте малюнок. Допишіть, що уявив Сашко. Підкресліть однією рисою назви фруктів, а назви ягід — двома.

2. Прочитайте вірш.

ВАРЕНИКИ*

Мати рано уставала,
на сніданок готувала
із вишнями вареники,
вареники-туленики.

Зірка Мензатюк

Варéники — українська національна страва. Це виріб із прісного тіста з різною начинкою, зварений у воді.

- Поясніть значення підкресленого слова.
- Виберіть із вірша та запишіть слова до питань.
(хто?)
(що?)
- Розгляньте малюнок.

- Доповніть речення.
Вареники готують із сиром,
- Що на малюнку зайве?

3. Замініть і запишіть словосполучення за зразком.

Зразок

Пиріг з яблуками — яблучний пиріг.

Варення з абрикосів — ... ; сік із груш — ... ; повидло зі слив —

Чому виділені слова в тексті вправи 1 пишемо з великої букви? Поміркуйте: Сашкового батька в дитинстві називали Миколкою. Як будуть називати Сашка, коли він виросте? Запишіть його ім'я та по батькові. Спишіть перший і другий абзаци вправи 1.

1. Прочитайте вірш.

Не тварина — дивина,
вкрита панцером вона.
Черепаху просять дітки:
— Покатай нас трохи, тітко!

Ігор Січовик

- Назвіть іменники-назви істот і неістот.

2. Прочитайте казку.

Був холодний осінній ранок. Черепаха виповзла на луг і почала шукати собі снідання.

У черепахи сніданок простий: зелені листочки, тонкі стеблинки, смачні корінці.

— **Доброго ранку**, черепахо!

Глянула черепаха вгору, бачить, а на пеньку сидить сорока.

— **Добрідень**, сороко-білобоко! Чого це тебе сюди занесло?

— А я летіла й тебе побачила.

Думаю: ти чи не ти? Уже стільки пташок полетіло в теплі краї, від зими втекли. Як же ти від неї

втечеш, коли до того дерева за цілий день навіть не доберешся?

— Дурниці ти верзеш. Яка там зима?

— Як яка? — здивувалася сорока.

За Олександром Буценом

- Назвіть героїв казки. Прочитайте виразно діалог сороки й черепахи.
- Спишіть речення з виділеними словами. Як називають такі слова?
- Поміркуйте, чому черепаха не бачила зими. Розкажіть їй про зиму.
- Спишіть речення, у яких є підкреслені слова. Поділіть ці слова на склади для переносу.

Спілкуймося
КРАСНО

Вітаючись, говоріть приємні слова, побажання. Усміхайтесь, дивіться прямо в вічі співрозмовнику.

- 3.** Прочитайте текст, розкриваючи дужки. Порівняйте свою думку з текстом.

Чого ж тут дивуватися? Черепаха ніколи не бачила (зима).

Вона з осені засинає і спить аж до (весна), поки сніг розтане.

- Спишіть текст, розкриваючи дужки. Поставте питання до підкреслених іменників.
- Який розділовий знак стоїть у кінці першого речення? З якою інтонацією його потрібно читати?

Спишіть перший і другий абзаци вправи 2. Зробіть звукобуквений аналіз слів *осінній*, *снідання*. Підкресліть іменники, які відповідають на питання *що?*

Велика буква в іменах, по батькові та прізвищах

1. Прочитайте текст.

Майже кожне прізвище має свою давню історію. Чимало прізвищ пов'язано з різноманітними професіями. Згадаємо, що бондар виготовляв бóчки, стельмах — вози́, гончар — вироби з глини, швець шив взуття, скляр склив вікна.

От і маємо: **Бондар**, Бондаренко, **Стельмах**, Стельмашенко, **Гончар**, Гончаренко, **Швець**, Шевчук, **Скляр**, Скляренко.

Священна повага й любов українців до хліба. Отож зрозумілими є прізвища: Житник, Пиріг, Пиріжок, Корж, Паляничко та інші.

З журналу

- Дослідіть походження свого прізвища, прізвищ своїх знайомих і друзів.
- Поясніть, чому підкреслені слова пишемо з малої букви, а виділені — з великої.
- Спишіть перший абзац. Підкресліть іменники, які відповідають на питання *хто*?
- Запишіть своє прізвище, ім'я та по батькові свого товариша.

Імена, по батькові та прізвища людей пишуться з великої букви.

2. Прочитайте текст.

Київ — столиця України. У цьому великому й красиво-му місті є багато пам'ятників славним українцям: Богдану Хмельницькому, Тарасові Шевченку, Лесі Українці, Іванові Франку та іншим.

- Продовжіть речення, уписуючи імена та прізвища українських письменників. Розкажіть, що ви про них знаєте.

Тарас Шевченко, ... , ... , ... — українські поети й письменники.

3. Прочитайте текст.

У Петра Васильовича є діти: Петрик, Іванко, Миколка й донька Оленка. Діти виростуть і їх називатимуть: Петро Петрович,

- Спишіть, доповнюючи друге речення.

Запишіть прізвище, ім'я і по батькові свого тата, мами, дідуся й бабусі.

1. Прочитайте вірш.

ЛІЧИЛКА

Бігли по снігу пухнастим
Гриць, Віталій, я, дві Насті.
Ковзалися на **Сулі**
біля нас три Василі.
Підійшли Роман й Павло.
Скільки нас усіх було?

Микола Нетеса

Людей, які мають однакові імена, називають *тезками*.

- Вимовте імена дітей. Хто з дітей був тезками? Зверніть увагу на виділене слово. Це назва річки.
- Підкреслене слово поділіть на склади для переносу. Вимовте звуки, назвіть букви в цьому слові.

- Випишіть імена хлопчиків.
- Чи є у вашому класі діти з такими іменами?

2. Прочитайте імена хлопчиків і дівчаток. Зверніться до них. Запишіть за зразком.

Зразок

Ігор — Ігоре

Оленка — Оленко

Сергій — ...

Марійка — ...

Максим — ...

Іринка —

- Прочитайте.

Ім'я дитини	Ім'я батька	По батькові
Дмитрик Кирило Оленка Катруся	Іван Вадим Петро Сергій	Дмитро Іванович

- Запишіть ім'я і по батькові дітей.

вулиця

3. Прочитайте текст.

На б́ерезі річки ... розташоване красиве село Біля кожної хати села росло велике ... дерево. У цьому селі жила ... дівчинка Іринка Вона любила горіховий сад, квітник, у якому ріс вічнозелений З нього вона плела чудові віночки.

- Спишіть текст, уставляючи слова з довідки.

Довідка: Чорняво́ї, чорня́ва, Горі́хове, горі́хове, Барві́нок, барві́нок.

- Поясніть правопис уписаних слів.

Утворіть прізвища від іменників *тесля, писар, маляр, слюсар*. Запишіть, додаючи ім'я та по батькові.

Велика буква в кличках тварин

1. Розгляньте малюнки героїв мультфільмів.

Крут' і Верть

Вінні-Пух

П'ятачок

Гена

Тортила

Кеша

- Прочитайте підписи під малюнками. Це — клички тварин. З якої букви написані ці слова?
- Спишіть за зразком. Підкресліть слово-назву героя.

Зразок

Мишенята Крут' і Верть.

Ведмедик ...

2. Прочитайте текст.

ШКОЛА НА ХУТОРІ* ВИШНЕВІМ

Поважний сич пан Микола сидів на гілці й дивився на хутір Вишневий:

— У-гу! У-гу! Тут треба школу відкрити. Усі діти мусять ходити до школи.

X Хутір — маленьке село.

Сич пан Микола почав складати список учнів.

У зайчихи троє зайченят — Зая, Мая і Рая. У курочки Зозулечки — курчаточко Милка. В індички Молодички є синок Петричка. У киці Мурлиці — синок Мура. У гуски — маленька гусочка Мартусечка.

Глянув пан Микола праворуч — а там іде качечка Прачечка. У неї є синочок Качурочок.

У вересні школа була відкрита.

— Доброго ранку! Чи всі тут? — запитує сич пан Микола.

— Доброго ранку! Усі! — відгукнулися учні.

За Наталкою Грець

- Розгляньте малюнок. Зверніть увагу на вигляд учителя пана Миколи. Який він? Продовжіть речення.

Сич пан Микола добрий, уважний,

- Чому кличка качечки Прачечка?
- Випишіть клички дітей-тварин за зразком,

Зразок

Зайченята Зая, Рая і Мая.

Курчатко ... , індичатко ... , кошенятко ... , каченятко ... , гусенятко

- Прочитайте виразно привітання вчителя, відповідь учнів. Спишіть.

Спілкуймося
КРАСНО

Привітання є виявом уваги до людини. Для привітання використовуйте такі слова:
добрий день, добрий день, доброго ранку, доброго вечора.

3. Прочитайте й запишіть за зразком клички тварин.

Зразок

Котик пухнастий — котик Пушок.

Собачка чорний — ... ; корівка біла — ... ;
телятко руде — ... ; курочка чубата —

- З якої букви пишуться клички тварин?

Випишіть із вправи 2 назви і клички тварин, діти яких ішли в школу.

1. Прочитайте вірш.

Примостилась жабка
в тіні очерету
і сидить читає
«Жаб'ячу газету»:
«Осінь, осінь, листопад,
Жовте листя стелить сад,
За моря в краї далекі
Відлетіли вже лелеки».

Йован Йованович-Змая

- Спишіть текст, який читає жабка. Підкресліть слова, які відповідають на питання *що?* У підкресленому слові вимовте звуки.

2. Прочитайте текст.

У Палаці чарівних казок жили герої всіх казок, які тільки є у світі. Тут було гамірно й весело. На зеленій галявині зібралися всі герої казки «Лікар Айболить».

Качечка Кіку скубла травичку. Песик Авва скрутився калачиком і дрімав. Свинка Хрю-Хрю щось шукала під деревом. Папуга Карудо й сова Бумба сиділи на гілці дерева біля мавпочки Чічі.

Усі звірята були здорові й веселі.

За Корнієм Чуковським

- Спишіть другий абзац тексту. Підкресліть назви тварин однією рисою, а клички — двома. З якої букви пишуться клички тварин?

3. Розгляньте малюнки.

- Яким героям із мультфільмів належать ці предмети? Запишіть за зразком.

Зразок

Матроска — коту Матроскіну.

Горщик меду — ... ; хвіст — ... , кулька —

Випишіть назви тварин і їхні клички з казки Івана Франка «Ріпка».

1. Розгляньте малюнки.

2. Складіть речення за змістом кожного малюнка, використовуючи слова з довідки.

Довідка: кабани, лісник, кукурудза, сіно, лосі, годівнички, насіння, Оленка, Катруся, Іванко, Тарасик, лебідь Білан, Петро Іванович, Семен, Назар, озеро, зимують, підгодовують, синички, снігурі, зерно.

Велика буква в назвах міст, сіл, річок

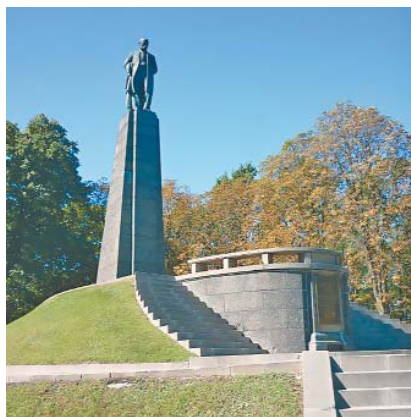
1. Прочитайте вірш.

НАША МАНДРІВКА

Ми зі Львова у Карпати
починаєм мандрувати.
Помандруєм в Буковину
в старе місто Чернівці.

А на півдні Кримські гори,
зашумує Чорне море,
і з Одеси в світ широкий
злинуть судна білобокі.

З Києва дорога в Канів,
покладемо у пошані
пишних квітів в'язку білу
на Тарасову могилу.

За Михайлом Машорським

- З якої букви пишуться слова, підкреслені однією рисою? Спишіть їх за зразком. Підкресліть велику букву.

Зразок

Міста України: Львів, ... ,

- Які гори України ви подолали? З якої букви написані слова, підкреслені двома рисками? Спишіть за зразком.

Зразок

Гори України: Карпати,

Назви міст, сіл, річок, морів і гір пишуться з великої букви.

2. Прочитайте речення з вправи 1, у якому йдеться про могилу Тараса Григоровича Шевченка. У якому місті вона знаходиться? Спишіть це речення.
3. Прочитайте лист хлопчика, який хоче з вами познайомитися.

Доброго дня!

Я — Микола Стороженко. Живу в мальовничому селі Грушівці на вулиці Береговій. Біля мого села протікає річка Буг. За річкою розташоване село Житнівка, а далі — Іванківці. У мене є друг Максим. Він живе на вулиці Горіховій. Ми хочемо з вами товаришувати.

Микола

- Випишіть підкреслені слова. Поясніть правопис.

Запишіть свою адресу, адресу вашого друга (подруги).

Велика буква в назвах вулиць, площ і майданів

1. Прочитайте текст.

— Сьогодні я прощаюся з вами, бо їду в Київ, — сказав дядько Володя.

— Куди, куди? — став допитуватися Борис.

— У Київ, у нашу столицю!

— А що таке столиця?

— Столиця — це найбільше й найважливіше місто на всю Україну. Там велика ріка Дніпро. А над Дніпром стоїть пам'ятник князю Володимиру Великому. А ще є

Софійський собор, Києво-Печерська лавра, велика вулиця Хрещатик, майдан Незалежності.

За Христиною Лисовецькою

- Спишіть речення, у яких є підкреслені слова. Поясніть, чому окремі слова пишуться з великої букви.

Назви вулиць, площ, майданів пишуться з великої букви.

2. Придумайте назви вулиць, запишіть за зразком.

Зразок

Багато красивих каштанів — вулиця Каштанова.

Високі тополі — ____ | ____ .

Великі горіхи — ____ | ____ .

Вулиця біля лісу — ____ | ____ .

- Поясніть, як утворилися назви цих вулиць. З якої букви пишуться назви вулиць?

3. Пригадайте лист Миколи Стороженка. Дайте йому відповідь, доповнюючи текст.

Я ____ | ____ . Живу в ____ | ____ на вулиці ____ .

Біля мого ____ протікає ____ | ____ . У мене є ____ | ____ .

Він живе на ____ | ____ .

Спілкуймося
КРАСНО

Лист, написаний рукою, — це вияв поваги, близькості, сердечності почуттів до адресата. Той, хто пише лист, називається **адресант**, той, кому пишуть, — **адресат**.

Спишіть текст із рубрики «Спілкуймося красно». Запишіть свою адресу.

Прикметник. Слова, які називають ознаки предметів

1. Прочитайте текст.

Були собі царівни-барви. Вони одягли шовкові сукні, кожна свою улюблену: червону, оранжеву, жовту, зелену, блакитну, синю, фіолетову — та й подалися мандрувати. Помандрували до квітника.

червоний

озна́ки

- Спишіть друге речення. Підкресліть слова, які називають колір фарб.

2. Прочитайте текст.

І закрасувалися червона троянда, оранжева красоля, жовтий соняшник, зелена м'ята, блакитні дзвіночки, сині волошки й фіолетові пахучі матіоли, що розцвітають тільки ввечері.

А день гарячий, спекотний. Захотілося царівнам пити.

— Хмарко-білявко, освіжи нас! — покликали царівни.

— А що ви за те мені дасте? — запитала хмарка.

— Барвистий віночок, — промовили царівни-барви.
А Марійка глянула й зраділа:
— Ой, веселка семибарвна!

За Зіркою Мензатюк

- Розгляньте малюнки. Яка клумба з квітами вам більше до вподоби: чорно-біла чи кольорова?
- Зверніть увагу на підкреслені слова. Це кольори квітів. Запишіть за зразком назви квітів та їх ознаки за кольором.

Зразок

Красоля (*яка?*) оранжева.

- Що побачила Марійка? Знайдіть і спишіть це речення.

3. Розгляньте малюнки.

- Доповніть і запишіть речення, використовуючи слова з довідки.

Ознаки за матеріалом, з якого зроблені вази: фарфорова,

Ознаки вази за формою: овальна,

Довідка: овальна, фарфорова, скляна, прямокутна, металева, фігурна.

- Допоможіть Марійці підібрати вазу для троянд. Доповніть речення. Спишіть.

Марійка взяла ... , ... вазу.

Прикметники — це слова, що називають прикмету, ознаку предметів і відповідають на питання *який? яка? яке? які?* Прикметник — це частина мови.

Прочитайте вірш.

А очі в мамі — добрі, ніжні,
а голос — чистий і дзвінкий,
а руки — теплі і надійні,
а погляд — сонячний, ясний.

Леся Лужецька

- Спишіть, підкресліть прикметники. На які питання вони відповідають?

1. Прочитайте текст.

Перед великою мамою-ведмедицею стояло **мале зелене** ведмежа. Так, так, зелене! Усі ведмежата бувають **бурі** або **чорні**, ще є **білі**, а це зелене.

— Це ти, Миш-Миш?

— Угу!

— Що з тобою?

За Андрієм Сахаровим

- Розгляньте малюнки. Складіть речення за змістом малюнків.
- Назвіть персонажів казки.
- Прочитайте діалог мамі та сина. З якою інтонацією потрібно читати речення? Які розділові знаки стоять у кінці речення?
- Чому підкреслене слово пишеться з великої букви?

2. Знайдіть у тексті прикметники, що вказують, якого кольору бувають ведмежата. Запишіть їх за зразком.

(хто?) ведмежата; ведмежата (які?) бурі,

- Змініть і запишіть сполучення слів за зразком.

(хто?) ведмежа; ведмежа (яке?) буре,

- Яке з виділених слів указує на вік ведмежати?

3. Прочитайте текст.

— Ти чому такий сумний? Розповідай усе, що сталося, — сказав старий борсук.

Миш-Миш розповів, як, тікаючи від мурашок, він вирвав молоденькі ялиночки, як стара велика ялина з колючими гілками просила не робити цього. А потім прокричала:

— З цього дня ти будеш зелений! Зелений, як трава, зелений, як мох, як мої маленькі ялиночки!

— Іди проси в старої ялини **пробачення**. А молоді ялиночки прикопай, нехай ростуть. Ліс — наш дім, нам його потрібно берегти, — порадив борсук.

За Андрієм Сахаровим

- Спишіть пораду старого мудрого борсука. Підкресліть прикметники. Зверніть увагу на виділене слово. Які ви знаєте слова ввічливості?

Спілкуймося
КРАСНО

Уживайте якомога більше слів, які підкреслюють шанобливе ставлення до співрозмовника: *дякую, вибачте, будь ласка, даруйте.*

- Поділіть підкреслені в тексті слова на склади для переносу.
- Зробіть звуко-буквений аналіз слова *ялинка*.

Спишіть другий та третій абзаци вправи 3. Підкресліть прикметники, поставте питання.

1. Прочитайте текст.

Життя в річках дуже різноманітне.

Річки є різні: **великі й маленькі, глибокі та мілкі, широкі, вузькі, повноводні, спокійні, повільні** на рівнинах. Гірські ріки **швидкі й бурхливі**.

Багато річок починаються в горах.

Над річкою сходить ... сонечко. ... вітерець колише ... соковитий очерет. Піднімається ... , як молоко, туман. Над водою літає ... бабка, а в піску живе ... , як макова зернинка, тихохідка.

З енциклопедії

- Спишіть останній абзац, доберіть пропущені прикметники з довідки.

Довідка: заспане, легенький, зелений, білий, метка, маленька.

2. Зверніть увагу на виділені слова у вправі 1. Випишіть до поданих слів-ознак протилежні за значенням. Запишіть за зразком.

Зразок

Великі — маленькі.

Глибокі —

Спокійні —

Повільні —

Повноводні —

Широкі —

Швидкі —

Слова з протилежним значенням допомагають точно висловити протилежні думки. Такі слова збагачують наше мовлення.

3. Прочитайте словосполучення. Підкреслене слово в словосполученні має пряме значення, а в інших — переносне.

Золота рибка; золоті руки; золоте волосся; золоті листочки; золоті прикраси.

Розгляньте малюнки.

Доберіть до назв-предметів, зображених на малюнках, прикметники.

Складіть із ними речення. Запишіть.

1. Прочитайте текст.

Я розповім вам про ведмежатко. Воно народилося взимку. Волохате, мале й незграбне. Очі були темні, маюсінькі й цікаві. Воно народилося не саме, а із сестричкою. Сестричка була така ж волохата, кругла й смішна. Вона тикалася мокрим носиком і горнулася під густу, теплу шерсть мами.

За Оксаною Іваненко

- Випишіть із тексту іменники та зв'язані з ними прикметники за зразком.

Зразок

(хто?) ведмежатко; ведмежатко (яке?) ... , ... ,

(що?) очі; очі (які?) ... , ... ,

(хто?) сестричка; сестричка (яка?) ... , ... ,

2. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

Зима нахвалялася всіх у лісі поморозити. Налетіли холодні вітри, люті метелиці, колючі морози. Усе білими, пухнастими снігами вкрила.

Скрутно стало тваринам. Аж он лісник на лижах пробирається. По-клав гостинці звірам і птахам: засушені віники, смачні жолуді, житні сухарі.

За Галиною Демченко

- Випишіть із першого абзацу іменники з прикметниками за зразком.

Зразок

Один

вітер (який?) ...

Багато

вітри (які?) холодні
морози (які?) ...
метелиці (які?)...
сніги (які?)...

3. Прочитайте текст.

Білий сніг. Нічого ... від нього немає.

Коли хочуть підкреслити бездоганну чистоту білого кольору, то його завжди порівнюють із снігом: ... лебідь, ... пелюстки лілеї, ... вбрання.

За Мартою Гумілевською

- Спишіть текст, добираючи слова з довідки. Підкресліть прикметники.

Довідка: білішого, білосніжний, білосніжні, біло-сніжне.

Спишіть другий абзац вправи 2. Підкресліть прикметники. На які питання вони відповідають?

1. З'єднайте частини прислів'їв. Спишіть. Як ви розумієте їх зміст? Як називаються підкреслені слова?

Одне — молоти язиком,
Менше говори —
 На язик гарячий,
 Краще не обіцяти,

більше діла роби.
 до роботи ледачий.
 а друге — орати плугом.
 як слова не держати.

Слова, близькі за значенням, допомагають образно й точно висловити думку. Наприклад, до слóва *говори* є слова́, близькі за значенням: *казати, мовити, балакати, гомоніти, гуторити, теревені правити, вести річ*.

2. Прочитайте вірш.

Торочив базіка всім:
 — Я збудую диво-дім!
Торохтій допомагав —
 Язиком дошки «тесав».
 Теревенив пустомеля:
 — Скоро будуть стіни й стеля!
Говорун клав на словах
 з бляхи цинкової дах.
 На гостину всі прийшли.
 Тільки дому не знайшли,
 ...ні дверей, ані стіни...
 Он які балакуни!

За Оксаною Сенатович

- Випишіть підкреслені слова. Це слова, близькі за значенням.
- Поміркуйте, чи могли балакуни побудувати дім. Звірте свою відповідь із висновком поетеси.

3. Прочитайте текст.

У небі кружляють перші сніжинки. Вони дуже крихітні й Ось подув ... зимовий вітер. Уже мете, ... снігопад. Багато маленьких сніжинок утворили заметіль,

З журналу

- Доберіть із довідки слова, близькі за значенням.

Довідка: маленькі, холодний, крутить, завірюху.

Прочитайте слова, близькі за значенням: *увічливий, привітний, люб'язний, чемний, гречний.*

Із трьох слів складіть три речення (*вибір власний*).

описуємо, міркуємо, розповідаємо

- Прочитайте початок казки «Як реп'яшок світ побачив».

Реп'яшок виріс на пустирі.

Одного разу Микола, Максим і Олесь грали у футбол. Реп'яшок причепився до штанів воротаря Миколки.

«Навіщо нав'язуватися, коли тебе вважають зайвим», — гірко подумав реп'яшок. Але все одно міцно тримався штанів.

Так реп'яшок потрапив на урок.

За Юрієм Ярмишем

- Розгляньте малюнки. Продовжіть усну розповідь про пригоди реп'яшка.

- Запишіть п'ять речень про пригоди реп'яшка за планом, використовуючи слова з довідки.

План

1. Де виріс реп'яшок?
2. До чого він причепився?
3. Куди потрапив реп'яшок?
4. Що робив реп'яшок удома в Миколи?
5. Хто викинув його у вікно?

Довідка: мама, взяла, на, стілець; поклала, захоплений, телевізор, реп'яшок, дивився, на; причепився, до, рукава, він; мама, викинула, його.

**Узагальнюємо вивчене.
Перевірте себе. Розв'яжіть тести**

1. Буква *й* завжди позначає
 - А** м'який приголосний звук
 - Б** наголошений звук
 - В** твердий приголосний звук

2. До слова *дзьоб* відноситься схема
 - А** $[- \bullet | = \bullet]$
 - Б** $[= \bullet -]$
 - В** $[- \bullet -]$

3. До слова *зілля* відноситься схема
 - А** $[- \bullet | = \bullet]$
 - Б** $[= \bullet | = : \bullet]$
 - В** $[= \bullet | - \bullet]$

4. Іменник указує на
 - А** назву предмета
 - Б** назву числа
 - В** назву ознаки предмета

5. Із запропонованих пар слів виберіть словосполучення з протилежним значенням
 - А** свіжий хліб — черствий хліб
 - Б** свіжий хліб — учорашній хліб
 - В** свіжий хліб — великий хліб

6. Як називається частина мови, яка називає ознаки предметів?
 - А** іменник
 - Б** прикметник
 - В** прийменник

7. Прочитайте текст.

Чи знаєте ви, як зустрічають Новий рік у різних країнах?

В Україні спочатку святкують День святого Миколая, а потім Новий рік. До дітей приходять Дід Мороз. Він кладе подарунки під ялинку.

Французький Дід Мороз — Пер Ноель — з'являється в новорічну ніч. Він кладе подарунки в дитячі черевички.

У Великій Британії, Німеччині та Америці до дітей приходять Санта Клаус.

У Японії діти зустрічають Новий рік у новому одязі.

А в Італії до дітей прилітає фея Бефана. Вона кладе подарунки в шкарпетки.

З журналу

- Розгляньте малюнки. Визначте, прапори яких країн на них зображені. А як ви святкуватимете Новий рік? Розкажіть.

Назви країн пишуться з великої букви.

Дієслово

1. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

Кульбабка розкрила пелюстки. Щось метушливе кружляло над нею.

— Ти хто? — запитала Кульбабка.

— Барвистий Метелик. Я буду **працювати** садівником у вашому саду.

— Як це?

— Отак. **Літати** й **доглядати** за всіма квітами. **Лікувати** їх, **захищати** від вітру, щоб він стебельця їхні не зламав. **Оберігати** від страшного дядька Громовища й тітки Грози. **Наказувати** квітам згортати пелюстки, коли приходить добрий дядечко Сон.

За Валентиною Запорожець

- Назвіть героїв казки. Прочитайте текст в особах.
- Випишіть слова, підкреслені рисою. Ці слова називають дію предметів і відповідають на питання *що зробила* Кульбабка?
- Випишіть виділені слова. Ці слова називають дію предметів і відповідають на питання *що буде робити* Барвистий Метелик?

Дієслова — це слова, які називають дію предметів і відповідають на питання *що робити? що робили? що робить? що роблять? що робив? що зробив? що зробить? що буде робити?*
Дієслово — частина мови.

2. Прочитайте вірш.

В лісі випав перший сніг
На ведмедиків барліг.
У барлозі під дубком
Спить ведмідь солодким сном.

Василь Шевчук

- Спишіть вірш. Підкресліть дієслова. Поставте до них питання.

3. Прочитайте текст.

Лісову галявину вкрив білий сніг. Біля куща стоїть старий пень. У ньому зимують квартиранти.

Під коро.. сховалис.. дрібні комахки. Мі.. **корінням** умостилася метка я..ірка. Під опалим листям сплят.. жаби. Згорнувшись клу..ком, заснув їжачок.

За Георгієм Скребицьким

- Розгляньте малюнок. Як підготувався їжачок до зими?
- Із перших трьох речень випишіть за зразком дієслова, які пов'язані з іменниками.

Зразок

Сніг (*що зробив?*) вкрив.

Пень (*що робить?*)

Квартиранти (*що роблять?*)

Спишіть другий абзац вправи 3, уставляючи пропущені букви. Підкресліть дієслова.

1. Прочитайте текст. Зверніть увагу на підкреслені слова.

У садку був кущик, а під кущиком — нірка. У нірці жила мишка. Кущик шумів листям. Мишка в нірці солодко спала або сиділа під кущиком. Гарно було!

Прискакав до ку..ика куцохвостий зайчик. Зіп'..вся на задні ла..ки до найкращої галу..ки. А на н..ому сидів павучок.

— Ой, біда, біда! Рятуйте! — закричав зляканий павучок.

Мишка вискочила зі своєї хатки:

— Пане Довговушенку, скажіть, будь ласка, чи не краще вам наїстися всмак молоді соковитої капусти?

— Де вона? — запитав зайчик.

— На грядці! — показала мишка.

— Спасибі! — сказали кущик і павучок.

За Романом Завадовичем

- Які слова вдячності промовили павучок і кущик мишці? Які слова свідчать про те, що мишка була ввічливою?

Спілкуймося
КРАСНО

Увічливість — основа добрих взаємин між співрозмовниками. Уникайте суперечок, поважайте думку співбесідника.

- З першого абзацу випишіть дієслова до іменників за зразком.

Зразок

Мишка (*що робила?*) жила,

Кущик (*що робив?*)

2. Відгадайте загадку. Яка ще буває мишка? Спишіть. У слові-відгадці вимовте звуки.

Я не нишпорю в коморах,
не ховаюся по норах,
ковзаю по столу трішки,
бо — ... я мишка.

3. Прочитайте текст.

Комп'ютерна мишка «сидить» на робочому столі. Допомагає виконувати на екрані різні операції. Вона рухає курсор* по екрану. Ставить його в потрібне місце.

Комп'ютерна мишка знак **м'якшення** поставит.. , і крапку, і знак питання або знак оклику. Слово підкреслит.. , замінит.. малу літеру на велику. Отака комп'ютерна мишка!

Курсор — стрілочка, яка рухається на екрані комп'ютера.

- Спишіть другий абзац, уставляючи пропущені букви. Поясніть правопис виділених слів. Підкресліть дієслова.

Спишіть другий абзац вправи 1, уписуючи пропущені букви. Підкресліть дієслова, поставте до них питання.

1. Прочитайте текст.

Давно-давно в Києві жив князь Володимир. Князь любив книги. Читав їх часто: і вдень і вночі. Привозив книги з усіх куточків землі. Він не тільки багато читав, а й писав. Ось що написав великий князь дітям.

Не лінуватись, а щиро трудитись.

Старших людей шанувати і поважати.

Мудрих слухати, навчатися.

Не чинити зла ні людям, ні природі.

Вітатися з людьми, добрі слова говорити.

Справами прославляти свою державу.

З журналу

- Прочитайте підкреслені слова. Яка це частина мови? Поставте до них питання. Спишіть.

- З'єднайте дієслова з іншими словами за змістом порад. Спишіть.

прославляти	з людьми
вітатися	державу
говорити	слова

2. Продовжіть речення дієсловами з першого абзацу вправи 1 за зразком.

Зразок

(хто?) князь; князь (що робив?) жив, ... , ... ,

3. У виділеному слові вправи 1 вимовте глухі та дзвінкі приголосні звуки.

Спишіть перший абзац вправи 1. Підкресліть дієслова. Поставте до них питання.

1. Прочитайте вірш.

Я — звичайний домовик.
 Я сидіти вдома звик.
 Я люблю торти і креми,
 булки, виквацяні* джемом.
 Їм цукерки і халву
 і за пічкою живу.
 А коли немає пічки —
 у портфелику в **Марічки**.
 Чисто там і місця досить,
 ще й мене Марічка носить.

Неоніла Стефурак

В *Віквацяний* — добре намащений.

- Хто герой вірша? Який, на вашу думку, домовик?

- У другому й третьому реченні вірша змініть дієслова так, щоб вони відповідали на питання *що робив?* Доповніть ними речення. Запишіть.

Домовик (*що робив?*) ... , ... ,

- У підкресленому слові вимовте звуки, назвіть букви.
- Спишіть останні два речення. Поясніть правопис виділеного слова.

2. Прочитайте текст.

Вечір. Сходить місяць. З гір спускаються крихітні домовички. Вони прямують до села. Що вони там роблять?

Спершу домовички беруться за мітли й підмітають вулицю. Потім ідуть на чийсь подвір'я добудовувати стіну в будиночку. Прополюють квітник. Як тільки сонечко прокидається, домовички йдуть назад у гори.

Кому цього разу вони допомагатимуть..? Ці **мал..ки** усе зробл..ть охайно, зі смаком! У них золоті руки!

За братами Грім (Переклад О. Зозулі)

- Спишіть перший абзац. Підкресліть дієслова, поставте до них питання. З якою інтонацією потрібно читати останнє речення абзацу? Прочитайте.

3. Спишіть із вправи 2 останній абзац, уставляючи пропущені букви. Зверніть увагу на розділові знаки в кінці речень. Зробіть звуковий аналіз виділеного слова.

- Як ви розумієте підкреслений вислів?

Спишіть другий абзац вправи 2.

Підкресліть дієслова, поставте до них питання.

1. Прочитайте прислів'я.

Умієш помилятися, уміє і виправлятися.

- Спишіть. Підкресліть дієслова, протилежні за значенням.

2. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

Мама пішла до магазину, а Степанкові наказала нічого не боятися. А чого йому боятися? З будки пес Дружок виглядає. У хліві бичок Буцько мукає. На **старій** акації шпаки сидять.

Степанко хазяйнує. Він і Дружку хліба. Посвистав разом зі шпаками. Треба ще Буцькові бур'янцю нарвати. Он ластівки **прилетіли!** Посідали й радісно **щебечуть**.

Прийшла мама з магазину. Принесла Степанкові маківник. Він ой як його любить!

За Олександром Копиленком

- Чому підкреслені слова в першому абзаці пишуться з великої букви?
- Випишіть із першого абзацу іменники й пов'язані з ними дієслова за зразком.

Зразок

Мама (що зробила?) Дружок (що робить?)

Буцько (що робить?) Шпаки (що роблять?)

- Спишіть останній абзац. Підкресліть дієслова. Від якого слова утворився підкреслений іменник?

3. Прочитайте прислів'я.

Маленька праця краща за ... безділля.

Більше роби — ... говори.

Хто працює, той працю

- Спишіть, уставляючи слова з довідки.

Довідка: велике, менше, шанує.

- Підкресліть протилежні за значенням слова.

Спишіть другий абзац вправи 2. До виділених слів доберіть протилежні за значенням.

1. Прочитайте початок казки.

Жили-були в густому лісі дві білки. Вони були гарні, пухнасті й спритні, але різної вдачі.

2. Розгляньте малюнки, на яких зображено життя двох білок. Розкажіть.

3. Прочитайте продовження казки.

Одна весь час працювала: збирала горішки, гриби, жолуді, усе складала в дуплі дерева.

А друга була зовсім не дбайлива. Цілими днями стрибала з галузки на галузку.

Наступила зима. Вітер віє по хаті лінивої білки. Вона пригадала свою працюовиту сусідку.

— Піду до неї. Хай допоможе чим-небудь, а літом я їй віддячу.

Та й пішла.

- Складіть речення, у яких розповідається про життя дбайливої білки. Використовуйте слова з тексту.
- Складіть речення, у яких розповідається про життя недбайливої білки. Використовуйте слова з тексту.
- Придумайте кінцівку казки. Розкажіть.
- Якій із білок можуть належати висловлювання?

— Сідай, будь ласка. Чим хата багата, тим і рада.

— Їж на здоров'ячко.

— Я не заслужила на таку доброту.

— Без праці немає добра.

1. Відгадайте загадку.

Наша матінка-завія
Нас із сита всюди сіє,
А як сонце припече —
Ми струмочком потечем.

- З тексту загадки випишіть дієслова, які відповідають на питання *що робить?* *що зробить?* *що зробимо?*

(що робить?) сіє; (що зробить?) ... ; (що зробимо?)

2. Прочитайте текст.

Мама олениха під снігом ... їжу. Оленятко ... носом мамі в шию. Потім воно ... до стогу сіна. Мама все Разом вони ... сіно.

За Валерією Іваненко

- Спишіть текст, уставляючи пропущені дієслова з довідки.

Довідка: шукала, ткнулося, побігло, зрозуміла, їли.

3. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

Холодно взимку зайчику. Він вибіг на узлісся, а вже ніч настала. Мороз тріщить. Сніг проти місяця блищить. Холодний вітерець з яру повіває. Сів зайчик під кущем, простяг лапки до місяця, просить:

з́аєць

— Місяцю любий, зігрій мене своїм промінням, бо довго ще сонечка чекати!

Жаль стало місяцеві зайчика, він і каже:

— Іди полем, я тобі світитиму дорогу, а ти прямуй до великої скирти соломи.

Зарився зайчик у скирту, виглядає, усміхається, радіє:

— Спасибі, любий місяцю, тепер твоє проміння тепле-тепле.

За Василем Сухомлинським

- Випишіть із тексту три речення про зимову ніч. Підкресліть дієслова.

- Прочитайте діалог зайчика й місяця. Спишіть речення, у якому зайчик вимовив подяку.

Пам'ятайте! Під час спілкування вживайте слова, які втішають, заспокоюють. Від заспокійливих слів стає тепло й радісно на душі.

Складіть речення. До тексту якої вправи вони можуть бути початком? Запишіть. Підкресліть дієслова.

У, стояли, лісі, засніжені, смереки, галявину, на, вийшло, оленятко, помітило, воно, стіг, сіна.

1. «Зберіть» слова. Спишіть. Яка це частина мови?

- Поєднайте слово мити зі словами він, вона, воно, вони. Запишіть за зразком.

Зразок

Він читав. Вона читала. Воно читало. Вони читали.

2. Прочитайте текст.

БІЛА КАЗКА

Учора випав перший сні... І все зробилося білим.

Біла курочка знесла біле я..чко. Загубила ..ого в білому сні..у.

Білий півень заспівав білу пісеньку. У білої білочки народилися білі білченята. Вони одразу ж застрибали по білих гілках. Біла білочка не може їх відшукати.

Дим із димар.. іде білий. Я їм білий хлі.. і п'ю каву з білим молоком.

За Імануїлом Зієдонісом

- Прочитайте заголовок. Чому цей твір названо казкою?
- Прочитайте третій абзац. Що в ньому казкового, а що відбувається насправді?
- Спишіть речення, уставляючи пропущені букви. Підкресліть дієслова.

3. Прочитайте текст.

Ви всі чули вислів «показати, де раки зимують»*. Житло рака — цікава будівля.

У квартирі рака є центральна зала, бічні коридори й комори. Рак цілий рік ... у своїй норі-квартирі. ... тільки на полювання.

На зиму рак ... листям, травою. І ... спати до весни.

За Валентиною Межеріною

Показати, де раки зимують — провчити кого-небудь, завдаючи йому прикрощів, неприємностей.

- Уставте пропущені дієслова з довідки. Поставте до них питання.

Довідка: живе, виходить, запасається, лягає.

- Спишіть словникове тлумачення вислову.

Спишіть текст вправи 3. Підкресліть дієслова.

Службові слова в реченні

1. Прочитайте загадку.

Швиденька й маленька,
горішки гризе.

- Зверніть увагу на підкреслене слово. На що воно вказує? На яке питання відповідає?
- Розгляньте схему. Порівняйте схему з реченням.
Білочка (яка?) → швиденька, маленька;
(що робить?) → гризе; гризе (що?) → горішки.
- Якого слова немає в схемі? Назвіть це слово в реченні. Чи можна поставити до нього питання?

2. Прочитайте слова в рядках. Чи можна з них скласти речення? Чому? Знайдіть потрібні слова на картках і складіть речення.

Зимовому, тихо, лісі.

Деревах, лежали, шапки, білі.

Ялиною, зайчика, виднілися, сліди.

від

до

за

і

на

під

над

та

в

у

Слова, які поєднують, сполучають інші слова в реченні, називаємо **службовими**. До службових слів не можна поставити питання.

3. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

Спочатку було тепло, **а** потім підмерзло. Дорóги стали блискучими **і** слизькими. Я вийшов **на** вулицю.

Дивлюся — **по** дорозі біжить хлопчик. Він біг, біг **і** простягнувся **на** льоду. Я стояв біля воріт **і** голосно сміявся. Хлопчик піднявся **і** побіг наздоганяти свою шапку.

Я побіг **за** ним. Раптом я посковзнувся **і** впав **на** лід.
І, знаєте, мені чомусь зовсім не було смішно.

За Олегом Буценом

- Прочитайте службові слова в кожному реченні. Спишіть перший абзац, підкресліть службові слова.
- Чи подобається вам поведінка хлопчика, який стояв біля воріт і спостерігав? Чому?

Спишіть прислів'я. Підкресліть службові слова.

З чужої біди не смійся.

Що не бувало, то тепер настало.

У лиху годину визнаєш вірну людину.

Ніхто не знає, що його в житті чекає.

1. Розгляньте малюнок. Складіть речення, використовуючи службові слова *на, під, біля*.

Слова **на, під, до, перед, біля, у, в, через** поєднують між собою інші слова й утворюють речення. Це **прийменники**.

2. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

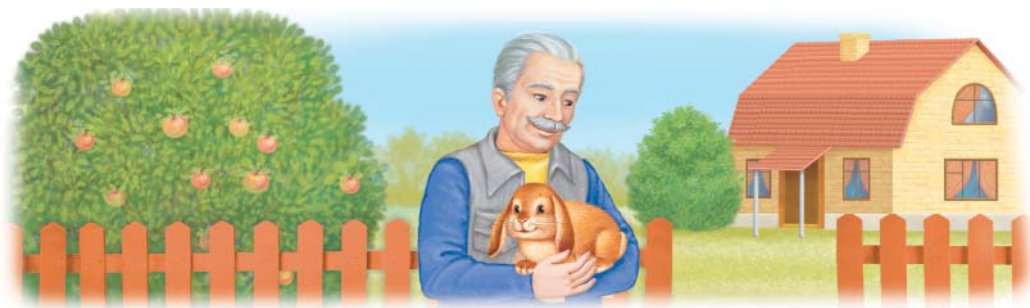
ДИВНИЙ МИСЛИВЕЦЬ

... нашому селі живе дід Максим. Усі кажуть: дід-мисливець. Як тільки починається полювання ... зайців чи ... качок, дід щодня йде ... рушницею ... лісу.

Але що це за дивний **мисливець**! Ніколи не несе додому ні зайця, ні качки. Приходить ... порожньою торбою.

Одного разу дід Максим приніс маленьке зайченя. Знайшов ... кущем. ... нього була зламана лапка. Дід лікував зайчика і відніс ... поле.

За Василем Сухомлинським

- Спишіть перший абзац тексту, уставляючи пропущені прийменники.
 - Поміркуйте, чому діда Максима назвали *дивним мисливцем*.
3. Випишіть із другого абзацу вправи 2 речення, у якому пропущений прийменник.
- Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова.

Спишіть останній абзац вправи 2, уписуючи пропущені прийменники.

1. Прочитайте уривок із казки.

— Я — Крижинка, гість із царства зими, — сказав крижаний хлопчик.

Він ... Петрусеві про свій далекий край. На шибках намалював зимові малюнки. А Петрусь ... для Крижинки кольоровими олівцями квіти, дерева, трави на папері. Хлопчик ... з ліжка, ... до вікна, ... на засніжену вулицю.

— А де ж Крижинка?

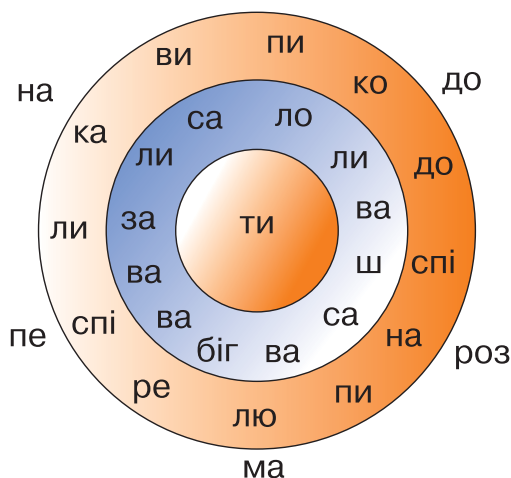
За Іриною Калинець

- Спишіть другий абзац, уставляючи пропущені дієслова з довідки.

Довідка: розповів, устав, підійшов, намалював, подивився.

- До вписаних дієслів поставте питання.
- Прочитайте службові слова.
- Поділіть на склади підкреслене слово.
- Прочитайте останнє речення. З якою інтонацією потрібно читати це речення? Дайте відповідь на запитання. Запишіть.

2. Хто «збере» більше дієслів? Запишіть.

- До трьох записаних дієслів доберіть іменники за зразком.

Зразок

(що робити?) співати; співати (що?) пісню.

3. З'єднайте частини прислів'їв. Підкресліть дієслова. Запишіть їх. Випишіть прийменники.

Під лежачий камінь
Узявся за гуж —
Не помиляється той,

не кажи, що недуж.
хто нічого не робить.
вода не тече.

Прочитайте народні прикмети.

Терен зацвітає перед останніми весняними приморозками.

Виросли шишки на ялині знизу — на ранні морози, а на вершині — на ранній кінець зими.

- Спишіть. Підкресліть дієслова. Випишіть прийменники.
- Доповніть речення дієсловами з тексту.

Терен (що робить?)

Шишки (що зробили?)

- Доберіть і запишіть слово до схеми $[- \bullet' | = : \bullet]$.

описуємо, міркуємо, розповідаємо

1. Прочитайте вірш.

МОЄ ОЛЕНЯТКО

Хто не бачив оленяти,
можу вам намалювати.
В оленяти білі ніжки,
мов тонесенькі берізки,
шерсть м'яка, неначе пух,
два листочки — двоє вух,
очі — сливи, хвіст — що з вати.
Чи я вмію малювати?

Василь Марсюк

- Зверніть увагу на підкреслені слова. На які питання вони відповідають? З чим автор порівнює очі, хвіст, вуха оленяти?

2. Розгляньте малюнок.

- Користуючись змістом вірша, складіть текст за планом. Запишіть.

План

1. Якого кольору оленятко?
2. Які в нього ніжки?
3. На що вони подібні?
4. Яка шерсть в оленяти?
5. На що подібні в нього очі?
6. Які вушка в оленяти?
7. З чим автор порівнює його хвіст?

Спільнокореневі (споріднені) слова

1. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

Іде гусак зі своєю гусочкою і веде гусенят до річки. На-
зустріч їм повзе велика гусінь.

— Добридень, добродію! — привіталася гусінь.

— Доброго здоров'я, — відповів гусак.

— Як поживають мої племіннички гу-
сеняточка? — кинулася **гусінь** до ма-
леньких гусят.

— Не с-с-смій, не с-с-смій їх так на-
зивати! — зашипів гусак. — Яка ти їм
тьотя! Ти — гусінь!

З журналу

- Чи є гусенята племінниками гусені? Чому?
- Випишіть із тексту підкреслені слова. Яка частина в них спільна? Виділене слово — **однозвучне**, яке звучить подібно.

Слова, які об'єднані одним значенням, — це сло-
ва-«родичі», або **споріднені слова**.

Спільна частина споріднених слів називається
коренем. Корінь позначаємо дужкою ().

Наприклад: Лис, лисичка, лисонька.

2. Прочитайте слова кожного рядка.

Голуб, голубка, голка, голуб'ятко.

Море, морелі, морська, моряк.

- Спишіть, вилучивши слово, яке не є «родичем», тобто одно-
звучне.

Споріднені слова ще називають **спільнокорене-
вими**.

Корінь визначайте так:

- доберіть кілька спільнокореневих слів;
- порівняйте значення та написання цих слів;
- спільна частина в цих словах є коренем.

3. Прочитайте текст.

Гриби хова..ться в долон..ках торішн..ого листя. Головне в гриба — грибниц.. Зрізайте грибочки тіл..ки можемо. Бережіт.. грибниц.. Тоді буде багато грибних місц..

З журналу

Грибні́ця — нижня частина гриба, яка знаходиться в ґрунті.

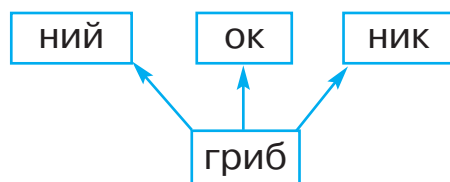
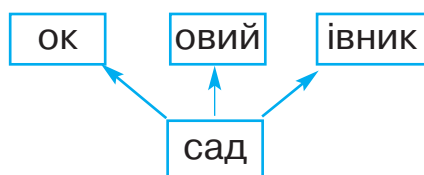
- Спишіть текст, уставляючи пропущені букви. Підкресліть споріднені слова. Позначте корінь у кожному слові.
- Назвіть букви, які ви вписали. Яка буква не має звука? Яка буква позначає два звуки?
- До підкресленого слова доберіть споріднене, яке відповідає на питання хто? Складіть і запишіть із ним речення.

До слів *казка, верба, береза* доберіть спільнокореневі слова.

1. «Зберіть» і запишіть споріднені слова.

- Позначте корінь слова. Серед спільнокореневих слів підкресліть слова, які відповідають на питання хто?
- Підкресліть слова, які відповідають на питання який?

2. Прочитайте текст про знайому вам добру фею П'ятинку.

Сьогодні п'ятниця, і **П'ятинка** знову при..шла до **Антон**а. Хлопчик відчиняє вікно. П'ятинка сіда.. на підвіконня й смі..ться. Антон теж сміється. Вони домовилися, що будут.. так вітатися — сміхом.

Сміхом можна багато розповісти: про справи, як було в школі, про смачний обід.

За Дзвінкою Матіяш

- Як віталися герої казки?
- Спишіть перший абзац, уставляючи пропущені букви, підкресліть слова-«родичі».
- Зверніть увагу на виділені слова. Чому ці слова пишуться з великої букви? Поясніть правопис слова *п'ятниця*.

Спілкуймося
КРАСНО

Пам'ятайте, з усміхненою людиною приємніше спілкуватися, ніж із насупленою, похмурою. Усмішка приносить щастя в оселю, вона зближує людей.

3. Доповніть ряд спільнокоренових слів. Спишіть. Позначте корінь. Визначте частину мови.

Ліс, лісник,

Школяр, школярка,

Рибонька, рибний,

Прочитайте текст.

Дівчинка з морем були друзями. Воно здалеку пізнавало її червону сукню та чорні кучері. Дівчинка бігла до моря, і морська хвиля цілувала її щоки.

— Ти дуже гарне, море. І дуже щедre, бо ти даруєш себе людям, які приїжджають до тебе. Вони ніжаться у твоїх водах, шукають морські скарби, вдихають морський запах. Вони стають щасливими.

За Дзвінкою Матіяш

- Спишіть текст. Підкресліть спільнокореневі слова. Доберіть до них спільнокореневе слово, яке відповідає на питання хто?

1. Розгляньте малюнки.

- Спишіть слова-назви предметів, які намальовані.
- Доберіть спільнокореневі слова-назви виробів із цих продуктів: *сирники, картопляники, маківник, сирий, медівник*. Яке слово зайве? Позначте корінь за зразком.

Зразок

Мак — маківник.

2. Прочитайте текст.

КВІТОЧКА

Теплий сонячний промінь упав на землю. У зеленому ліжечку лежало насіннячко. Промінець зігрів його. Із земляного ліжка насіння проросло. З нього виросла чудова квітка.

— Яка красива! — шелестить легенький вітерець.

— Яка ніжна! — пестить промінчик квіточку.

Загордилася квітонька, запишалася.

З журналу

- Спишіть текст. Знайдіть у тексті спільнокореневі слова. Підкресліть їх. Позначте корінь. Підкреслене слово поділіть на склади для переносу.
3. Продовжіть ряд спільнокоренових слів назвою місяця. Позначте корінь.

Квіти, квітник,

Береза, березовий,

Трава, травинка,

Прочитайте текст.

Неповторний край Закарпаття! Яких тільки багатств не має його земля! Вугілля, мармур, сіль. Чудова природа — стрімкі ріки, чудові ліси, прекрасні гори.

Спишіть текст. До підкреслених слів доберіть по два спільнокореневі слова. Запишіть.

1. Прочитайте вірш.

Що за гамір? Що за стук?
Що за птах заліз на сук?
Дзьоб, немов сокира,
лущить кору сіру!

Василь Деркач

- Про кого розповідається у вірші?
- Спишіть вірш. До підкресленого слова доберіть спільнокореневе.
- Прочитайте виділене слово. Вимовте перший звук, назвіть букви, які цей звук позначають. Яка звукова схема відповідає виділеному слову?

[= — • —] [= • —] [— • =]

дятел

2. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

На одному з дерев прилаштувався дятел. **Який же він ошатний***! Голівка та спинка чорні, на потилиці яскраво-червона пляма, а на чорних крилах білі цятки й смужки. Весь строкатий.

Недарма старавс.. . Відшукав личинку або жука, які дерева точат.. , ліс псуют.. . Недаремно д..тла лісовим лікарем називають.. . Він ліку.. , обстежу.. та обслугову.. хворі деревця. Шкідників з-під кори діста.. .

За Георгієм Скребницьким

О *Ошáтний* — гарний, нарядний, святково вдягнений.

- Прочитайте виділене речення. З якою інтонацією потрібно його читати? Усно опишіть дятла.
- Спишіть другий абзац, уставляючи пропущені букви. Назвіть дієслова, поставте до них питання. Підкресліть спільнокореневі слова. Позначте корінь.

3. Прочитайте текст.

Завітала весна-веснонька до нашого саду. Зігріла дерева весняним теплом. Ожив садочок! Яблуневий цвіт укryw яблуню. Поруч — запашна груша, а там — слива. Неподалік персик і абрикос.

Наварять люди джему персикового й абрикосового, варення сливового, компоту з яблук і грушечок.

Хочеш взимку їжу мати — учись весною працювати.

За Анатолієм Назаренком

- Спишіть перший абзац. Підкресліть спільнокореневі слова. Позначте корінь.
- Запишіть підкреслені слова в алфавітному порядку.

Спишіть третій абзац вправи 3. Вивчіть прислів'я напам'ять. До підкреслених слів першого абзацу виписіть спільнокореневі слова з другого абзацу. Запишіть парами.

1. Прочитайте лічилку.

Діти, дітки, дітвора,
всі виходьте із двора.
Хто не заховався,
кричіть «ура».

Богдан Стельмах

- Спишіть лічилку. Підкресліть спільнокореневі слова. Позначте корінь.
- Вивчіть лічилку напам'ять.

2. «Зберіть» частини спільнокореневих слів, запишіть.

ник

ок

очок

івник

ліс

сад

овий

аль

мед

медаль

- Яке слово однозвучне? Чому? Визначте частини мови.

3. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

У Сергійка в кімнаті поселилася казка. Усе раптом стало казковим. Машини, книжки, м'ячі заворушилися й заговорили. М'ячик скочив на **га-нок**. Книжечка — на полицю.

На ґаночку на довгі.. нитці була прив'язана повітр..на кулька. Казочка смикнула нитку. Ниточка обірвалас.. ! Кулька швидко попливла до хмаринки. А м'яч покотився в сад. У садочку мешкало веселе кошеня. І почалися веселі пригоди!

З журналу

- Спишіть перший абзац. Підкресліть спільнокореневі слова. Поясніть їх правопис.
- Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова.

Спишіть другий абзац вправи 3, уписуючи пропущені букви.

До підкресленого слова доберіть перевірне слово та слово з протилежним значенням. Підкресліть спільнокореневі слова.

- Прочитайте початок казки. За змістом малюнків складіть розповідь мишеняти.

Додому Мишеня повернулося дуже зажурене.
— Що сталося? — схвильовано спитала мама.
Мишеня схлипнуло й розповіло.

Мама обняла його та й каже:

— Не плач, бо в озері було не сонце, а лише його відображення.

— То воно не пропало?

— Певно, що ні!

— От добре! Побіжу сказати хом'ячкові!

За Іваном Палагутою

- Придумайте та запишіть продовження казки.

1. Прочитайте казку. Перекажіть прочитане.

календар

Водяник запросив на день народження сина двадцять шість гостей. Це були дванадцять водяників із дружинами русалками, один привид, який жив під старим мостом, а також Болотяний Водяничок.

— Добрий день! Я радий вас ба-
чити, — зустрів гостей тато малень-
кого Водяника. — Як при..мно, що
ви с..огодні такі пунктуал..ні*! І моя
дружина, і я сердечно дякуємо вам
за те, що ви прийняли наше **запро-**
шен..я. Сподіваємос.., що ви залишитеся задоволени-
ми пригощан..ям.

За Отфрідом Пройслером

П *Пунктуальний* — дуже точний, акуратний.

- Знайдіть у тексті спільнокореневі слова. Випишіть, позначте корінь.
- Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова.
- Які слова Водяника свідчать, що він був уважним до гостей?

Спілкуймося
К Р А С Н О

Спілкуючись із гостями, приділяйте увагу кожному.

- Спишіть другий абзац вправи 1, уставляючи пропущені букви. Прочитайте слова ввічливості. До підкресленого слова доберіть слово з протилежним значенням. Запишіть.

2. Прочитайте слова.

Зоря, зоряниця, зорати, зорепад.

Курка, курочка, куртка, курчата.

- Спишіть спільнокореневі слова, вилучивши зайве. Підкресліть корінь.
- З однозвучними словами складіть і запишіть речення.

Спишіть текст. Підкресліть спільнокореневі слова. Позначте корінь.

Ніч. Місяць став яскравим. Темрява була густою, як запашний шоколад. Мами почали вкладати в ліжка своїх

дитинчат. Мама мишка поцілувала мишенятко. Мама вовчиця накрила вовченятко. Мама слониха приголубила слоненятко. Мама зайчиха пригорнула зайченятко.

За Лесею Мовчун

1. Прочитайте текст.

Славна бабця, славний дід,
Славен весь наш давній рід.

Так про свою родину може сказати кожен із нас. У багатьох ... дбайливо зберігають килими, вишивки, ... сорочки, рушники. А ще співають народні

З журналу

- Підкреслене речення — це прислів'я. Як ви його розумієте?
- Спишіть другий абзац, уписуючи слова з довідки. Підкресліть спільнокореневі слова, позначте корінь.

Довідка: співаночки, родинях, вишивані.

2. Прочитайте текст.

ПОРАДИ ДЛЯ ТУРБОТЛИВИХ ДІТЕЙ

Не дозволяйте своїй мамі нести важкі сумки — допоможіть.

Допоможіть їй удома зняти пальто, принесіть домашні капці.

Підметіть **хату**, витріть пил, помийте посуд.

Звертайтеся до мами так: мамусю, матусю, мамочко.

За Олексієм Дороховим

- До підкреслених слів доберіть слова з протилежним значенням.
- До виділеного слова доберіть два спільнокореневих слова.
- Спишіть і запам'ятайте поради.

3. Прочитайте слова. Запишіть за зразком. Позначте корінь.

Зразок

(що?)

(який?)

(що робити?)

сад

садовий

садити

Гра, грайливий, гратися.

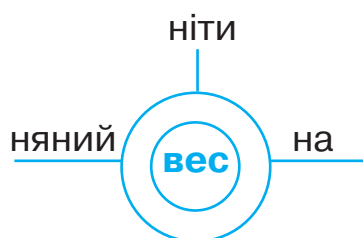
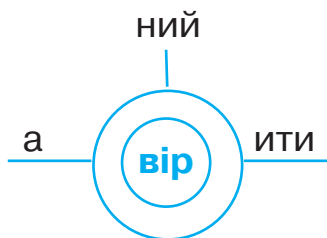
Риба, рибний, рибалити.

Складіть три речення зі словами одного ряду (*вибір власний*).

1. «Зберіть» слова.

- Спишіть за зразком. Позначте в словах корінь.

Зразок

(що?) *ві́ра*; (який?) *ві́рний*; (що робити?) *ві́рити*.

2. Прочитайте мирилку.

Через тин вишня похилилася,
дві подруженьки посварилися.
Тобі яблучко, мені грушечка,
не сварімося, моя душечко.
Тобі яблучко, мені зернятко,
помирімося, моє серденько.

- Випишіть із тексту спільнокореневі слова до слів *груша*, *яблуко*, *зерня*. Позначте в словах корінь. Вивчіть мирилку напам'ять.

3. Розгляньте малюнок. Прочитайте діалог героїв.

— Ти хто? — спитала Мар'яна й застигла з розтуленим ротом.

— Мене звуть Хлюсь. Мене прислала Стугна.

— Стугна? Це ж річка в бабусиному селі, — згадала Мар'яна.

— Річка Стугна дала тобі силу перемогти зло, — мовив Хлюсь. — Тож полетимо з тобою його перемагати.

— Летіти? На чому? — спитала Мар'яна.

— Ми полетимо в мильній кульці.

Мар'яна пішла у (ванна) по мило. Мильна кулька (в, на, під) неї вийшла **маленька**. Хлюсь торкнувся (кулька) зеленою ручкою. **Кулька** почала рости. Вона сяяла кольоровими (барва). Мар'яна і Хлюсь опинилися всередині (велика) кульки. Вона злетіла над нічним (місто).

За Лесею Ворониною

- Спишіть останній абзац, змінюючи слова в дужках.

Зробіть звукову схему підкресленого слова. Вимовте звуки, назвіть букви.

- Виділені слова поділіть на склади для переносу.

З'єднайте частини прислів'їв. Спишіть.

Прийде лютий —	березень підбере.
Лютий воду відпустить,	спитає, чи взутий.

- До слова *береза* доберіть із тексту спільнокореневе слово.

1. Прочитайте текст.

Ллють у ... берізки
Весняні солодкі слізки.

Бризне дотиком на квіти
Жартівливий місяць

П'ятий місяць косить трави
Так і звати його

Лідія Дяченко

- Доповніть речення назвами відповідних весняних місяців.
- Спишіть. У спільнокореневих словах позначте корінь.

2. Прочитайте текст, розкриваючи дужки.

На землю дихнуло весняним (тепло). На (дерево) на-
бубнявіли бруньки. Усе в (природа) прокидається, жи-
ває. У (ліс) заголубіли проліски. Біля шпаківень радіють
(шпак). Весна!

За Дмитром Чередниченком

- Спишіть. Слова в дужках змініть так, щоб вийшло речення. Прочитайте спільнокореневі слова. Позначте в цих словах ко-
рінь.

3. Прочитайте слова.

Небо, світлішає, стає, синє, повітря, **сонечко**, яскраво,
тепле, **земля**, зеленіє, перші, квіточки, **проліски**, пер-
воцвіт, яскраві, ніжні, пісні, чути, веселі, пташині.

- Опишіть прихід весни, використовуючи запропоновані
слова. Складену розповідь запишіть.

До виділених слів вправи 3 доберіть спільнокореневі слова.
Запишіть. Позначте корінь.

Розповідні речення

1. Прочитайте текст.

Ведмедику залишилося дертися по дереву зовсім-зовсім мало — і...

Т-р-рісь!

— Рятуйте! — крикнув Пух, полетівши вниз. — Ех, навіщо я тільки Та я ж не хотів робити шко.. . Я ж тільки хотів Звісно, краще було б не

За Аланом Мілном

- Подумайте, чи закінчував свою думку ведмедик. Чому?
- Доповніть слова Вінні-Пуха так, щоб утворилися речення. Запишіть.

2. Прочитайте вірш, завершіть речення словами з довідки. Спишіть.

Ми прийшли до ... ,
вітер аж гуде.

В котиках ... ,
крига ще

За Галиною Гриненко

Довідка: річки, іде, вербичка.

- Поясніть значення підкресленого слова.

3. Прочитайте текст.

на горищі старого млина жила сова було в неї двоє мален..ких совен..т сова тішилася.. сво..ю малече.. під крилами їх ховала дз..обиком пестила пісен..ки співала які красиві совенята

За Василем Мельником

- Установіть межі речень. Спишіть, уставляючи пропущені букви та розділові знаки в кінці речень.

Складіть два речення з підкресленим словом вправи 2 в різних значеннях.

описуємо, міркуємо, розповідаємо

- Прочитайте уривок із казки Еріка Карла.
— Звідки ти прийшов до нашого саду? — запитала Кульбабка.
— Моя дорога була дуже довга, — відповів Метелик. — Послухай, як усе було.
- Розгляньте малюнки. Придумайте речення за поданими схемами та малюнками.

Спочатку на листочку лежала личинка.
У неділю з личинки виповзла гусінь.

У понеділок вона гризла яблуко.

_____ з'їла дві груші.

понеділок

У середу смакувала _____.

середá

У четвер скуштувала _____.

_____ ласувала _____.

четвѐр

_____ пригостилась _____.

Потім збудувала собі кокон.

А через два тижні _____.

неділя

- Усно поставте питання до використаних дієслів. Які дієслова близькі за значенням до дієслова *з'їла*?
- Зачитайте розповідь від початку до кінця. Запам'ятайте правопис назв днів тижня.

1. Прочитайте текст.

Українські звичаї дуже Хати по селах ... і Український національний одяг А які красиві українські ... ! Ними захоплюється весь Українці в поведінці ... й

З журналу

- Чи закінчена думка кожного речення? Чому?
- Спишіть текст, уставляючи слова з довідки, які закінчують думку в реченнях.

Довідка: гарні, неповторний, білі, чисті, вишивки, увічливі, світ, чемні.

Запам'ятайте: речення виражає закінчену думку.

2. Прочитайте веснянку.

— Ой весна, весна, днем красна! Що ти нам, веснонько, принесла?

— Принесла я вам літечко, щоб родилось житечко.

- Прочитайте останнє речення. Про що розповідається в цьому реченні? Спишіть.

Речення, у якому про щось розповідається або повідомляється, називається **розповідним**. У кінці розповідного речення ставиться крапка (.). Якщо в кінці речення ставимо крапку, то голос знижуємо.

3. Прочитайте вірш.

Вітер! Вітер! Вітерець!
Ой, який ти молодець —
Скільки зразу збив з гілок
грушок, **яблук** і сливок!

Катерина Перелісна

- Прочитайте підкреслені слова. Інтонаційно передайте захоплення тим, що зробив вітер. Спишіть.

Розповідні речення, у яких відображаються певні почуття, вимовляються з підвищеною інтонацією. У кінці таких речень ставиться знак оклику (!).

- Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова. Чому підкреслені слова пишуться з великої букви?

Складіть і запишіть три розповідні речення про прихід весни.

Питальні речення

1. Прочитайте вірш.

Звідкіля ці рипи-скрипи?
Може, йдуть вони від липи —
вітер гне її в цю мить,
а вона рипить-скрипить?

- Що там? Хто там? Скільки вас?
— Двоє: я і контрабас*.

Оксана Сенатович

Контрабас — найбільший струнний музичний інструмент.

- Скільки у вірші розповідних речень?
- Прочитайте речення, у яких про щось запитують.

Речення, у якому про щось або про когось запитується, називається **питальним**. У кінці питального речення ставиться знак питання (?).

У питальних реченнях голос підвищується на тому слові, на яке треба дати відповідь.

2. Прочитайте казку. Перекажіть прочитане.

Жив на озері метелик. Дивиться, а по озеру пливуть хмарки.

— Хмаринки, де ви живете? В озері? — запитав метелик.

— Ні, — відповідають хмари, — наш дім високо. Ба-чиш: у синім небі ходять хмари, усміхаються і линуть про-менисті.

— Ви можете взяти мене із собою?
Я так хочу побувати у вас у гостях!

Одна хмаринка підпливла й забрала метелика.

Цілий день він грався з хмаринками.

— Хмари, вам зі мною стало важко?

— Ні, легкокрилий метелику, ми тепер не променисті, а лапаті. Хмари-водовози.

Перечекав наш мандрівник дощ та й полетів шукати свій квітковий будиночок.

За Миколою Вороним

- Випишіть із тексту питальні речення. Який розділовий знак ставиться в кінці цих речень?
 - Прочитайте підкреслене слово. З яких двох слів воно утворилося?
3. Складіть за схемами питальні речення. Прочитайте відповіді.

___ ___ ___ ?

Метелик жив на озері.

___ ___ ___ ___ ?

Метелик звернувся до хмар.

___ ___ ___ ___ ?

Він гостював у хмаринок.

Запам'ятайте правопис слова *метелик*. Складіть усний діалог метелика й ромашки, яка жила у квітковому будинку. Що могла запитати ромашка? Що їй відповів метелик?

1. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

ЩО БУВАЄ, КОЛИ ПІСЕНЬКУ ОБРАЗЯТЬ

А справді, що? Але Пісеньку образили. Ще й дуже гірко! Уранці вона завела сво.. веселе «ля-ля-ля»! Усі довкола пустилис.. в танок.

Жабка Бульбашка квакнула спересердя з-під камінця.

— Ви до мене? — знічено мовила Пісенька.

— А то до кого ж?! — буркнула Бульбашка. — Спáсу від тебе немає. Цілісінький день спокою не даєш...

— Чого ти там розбулькалась? — перестав гудіти **джміль** Жуль. — Сиди в рівчаку й бульбашки пускай!

За Марією Пономаренко

- Спишіть перший абзац, уставляючи пропущені букви.
- Скільки питальних речень у цьому тексті? Скільки розповідних речень?

2. Прочитайте діалог героїв казки з вправи 1. Слідкуйте за інтонацією. Випишіть назви тварин та їхні клички. Зробіть звукобуквений аналіз виділеного слова.

3. Прочитайте народну пісню.

Дивувалася ялиця:

— **Де** поділася пшениця...

Чудувались ще й ліси:

— **Куди** вибрались вівси...

Стало сумно і калині,
що сама у лузі нині...

шофёр

- Поставте розділові знаки замість крапок. Зверніть увагу на виділені слова. (Ці слова читайте з більшою силою голосу). Які речення утворюють діалог? Спишіть народну пісню.

Спишіть діалог героїв казки з вправи 1. Підкресліть питальні речення.

Спонукальні речення

1. Прочитайте примовку.

Хиті, хиті, а коники в житі!

А ти, Грицю, не гуляй,

Іди коні виганяй!

- До кого звертаються в примовці?
- До якої дії спонукають* Гриця? Спишіть. Зверніть увагу на розділові знаки в кінці речень.

Спонука́ти — змушувати, прохати, заохочувати до якоїсь дії, певного вчинку.

Речення, у якому висловлюється спонукання до дії (заохочення, порада, прохання, наказ, заклик), називається **спонукальним**.

У кінці спонукального речення ставиться крапка. Якщо в спонукальному реченні висловлюється радість, захоплення, наказ, — ставиться знак оклику.

2. Прочитайте уривок із казки «Ріпка».

Кличе дід бабу Марушку: «Ходи, бабусю, не лежи, мені ріпку вирвати поможи!»

Промучилися цілий день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе баба дочку Мінку: «Ходи...»

За Іваном Франком

- Прочитайте слова дідуся. Яке це речення? Спишіть.
- Доповніть і спишіть слова бабусі. Яке це речення?

3. Прочитайте вірш.

Розбігайтесь, людоньки, хто кудю!
Горобець із білою бородою!
Може, він старійшина чи мудрець?
Може, він заслужений горобець?
Ні, несе у дзьобик у він пир'їнку,
пригодиться діточкам на перинку.

Ліна Костенко

дитина

- Прочитайте спонукальне речення. Поясніть правопис підкресленого слова. Спишіть.
- Спишіть питальні речення. Відшукайте в тексті слово, яке відповідає схемі. Запишіть.
[— • | — • | — • =]
- Вимовте дзвінки й глухі приголосні в цьому слові.

З вправи 3 виписіть розповідне речення.

1. Прочитайте текст.

Лесик зриває зелені стручки гороху й кидає в склян-
ку. Час від часу горошини **летять** йому в рот.

— А смачні, а солодкі! І чого це вони такі солодкі, бабу-
сю?

— Бо в них цукру багато.

— А чого в них цукру багато?

— Сорт такий, цукровий називається.

— Справді?

— Справді, Лесику, справді.

За Яремою Гояном

- Прочитайте спочатку запитання, а потім відповіді.
- Спишіть діалог онука й бабусі. З яких речень він складається?
- Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова.

2. Доповніть схеми речень словами з вправи 1. Які це речення?

Лесику, ти _____ у склянку?

Кидай _____ !

3. З'єднайте частини прислів'їв. Прочитайте.

Що сьогодні маєш

зробити —

Не пам'ятай зла,

З **добрим** дружись,

лихих стережись.

сам добріший будеш.

не відкладай на завтра.

- Які це речення? Спишіть.

Зробіть звуко-буквений аналіз підкреслених слів із вправи 3.
До виділеного слова доберіть протилежне за значенням
слово. Запишіть.

1. Прочитайте початок казки.

Хтось загубив маленького бублика. Він був твердий як камінь.

2. Розгляньте малюнки. Складіть речення за малюнками, використовуючи слова з довідки. Запишіть.

Довідка: стежка, бублик, злетілись, синиці, горобці, твердий, старий, грак, дзьобнув, кинув, калюжа, набряк, у, воді, з'їв, птахи, здивувались.

3. Прочитайте кінцівку казки. Як ви розумієте слова старого грака?

Старий грак опустився на свою гілку й каркнув: «Хто хоче їсти, той має метикувати».

За Степаном Мацюцьким

Головні слова в реченні

1. Прочитайте вірш.

Птахи прилетіли! Птахи прилетіли!
На вулицях міста рух зупинили!
Завмерли **трамваї**.
Тролейбуси стали.
Автомобілі загальмували.

Оксана Сенатович

- Чому в кінці підкресленого речення стоїть знак оклику? Які почуття виражені в перших двох реченнях?
- Спишіть речення з виділеними словами за зразком. На які питання відповідають виділені слова?

Зразок

(що?) трамваї; трамваї (що зробили?) завмерли.

Слова, що означають про кого або про що йдеться в реченні, підкреслюють однією рисою _____.

Слова, які відповідають на питання *що робить? що зробив? що робитиме?*, підкреслюють двома рисками _____.

Ці слова є **ГОЛОВНИМИ СЛОВАМИ** в реченні.

Наприклад: Птахи прилетіли!

2. Розгляньте малюнки.

- Прочитайте текст. Виберіть до кожного малюнка (с. 139) речення, які відповідають його змісту.

Андрійко і Ніна поверталися зі школи.

череvіки

Пригріло сонце. Розтанув сніг. Ярм потекла вода. Бурхливо шумить потік.

- Переправлятися будемо разом, — сказав Андрійко.
 - Як? — здивувалася Ніна. — Я ж у черевичках?
 - Тримайся за шию, — сказав Андрійко.
- Так Андрійко переніс Ніну.

За Василем Сухомлинським

- Спишіть перший абзац. Підкресліть головні слова в реченнях за зразком першого речення. Прочитайте діалог дітей. Які речення вони використовували?

3. Самостійно складіть речення за схемами.

_____ . _____ . _____ .

Доповніть речення за зразком.

Зразок

(хто?) кухар; кухар (що робить?) готує; готує (що?) їжу;
(хто?) шахтар; (що робить?) ... , ... (що?)
(хто?) водій; (що робить?) ... ; ... (що?)

1. Прочитайте слова з довідки. Доповніть цими словами речення. Спишіть.

ПРИГРІВАЄ СОНЕЧКО

_____ тепле _____. _____ голосніше _____. Веселі
_____ . _____ . _____ під вечір.

За Олександром Копиленком

Довідка: пригріває, сонечко, пташки, співають, синички, метушаться, капає, вода, бурульки, замерзають.

2. Прочитайте текст.

Уранці Єгорко _____ із ліжка. Він сам _____ ліжко.
Сам _____ зарядку. Єгорко _____. Сам _____ зуби. Сам
_____ чашки на стіл. Сам _____ посуд.

І все сам! Без нагадувань!

За Олександром Єфімовим

- Спишіть, уставляючи слова з довідки.

Довідка: встав, зробив, застелив, одягся, поставив, помив, почистив.

- На яке питання відповідають уписані слова? Яка це частина мови? Підкресліть головні слова, що відповідають на питання *хто*?
- Спишіть текст. Як називаються підкреслені речення? З якими почуттями їх потрібно читати?

3. Розгляньте фотовиставку.

- Складіть і запишіть речення до кожної фотографії.

Поширте речення головними словами.

_____ уроки.

_____ газету.

У кімнаті _____.

Зв'язок слів у реченні

1. Розгляньте малюнок.

- Прочитайте текст.

Рудий кіт лежав на підлозі. Він грівся на сонечку. Раптом котик скочив на лапки. Підійшов до кухні.

Мама варила обід. Пахло смаженою рибою. Оксанка сиділа на стільчику. **Дівчинка чистила картоплю.** **Підійшов рудий котик.** Він хитро примружив очі та нявкнув, наче сказав: «Даси мені рибки — розповім казочку». Оксанка дала йому рибки.

За Вірою Артамоною

- Спишіть перший абзац. Підкресліть головні слова.

Усі слова в реченні зв'язані між собою. Установити зв'язок між словами в реченні допомагають питання.

Наприклад: (хто?) мама; мама (що робила?) варила; варила (що?) обід.

2. Прочитайте виділені речення у вправі 1.

- Установіть зв'язок між словами у виділених реченнях. Доповніть речення відповідними словами за зразком.

Зразок

(хто?) дівчинка; дівчинка (що робила?) чистила; чистила (що?) картоплю.

3. З'єднайте частини прислів'їв. Запишіть, поясніть, як ви їх розумієте. Підкресліть головні слова.

Добра праця
Уперта праця

все перемаже.
ніколи не пропадає.

- Зробіть звуко-буквений аналіз підкресленого слова.

Прочитайте народну пісню. Спишіть.

Прилетіла зозуленька
З темного лісочку.
Сіла, сіла — закувала:
Ку-ку! Ку-ку! Ку-ку!

- Установіть зв'язок між словами в першому реченні, відповідаючи на питання.

(хто?) ... ; зозуленька (що зробила?) ... ;
прилетіла (звідки?) з ... ; з лісочку (якого?)

1. Розгляньте малюнок. Прочитайте початок тексту.

З неба летіла сніжинка. Вона була
ніжна, легка, мов пушинка. На землі
стояв хлопчик. Він подумав: «...».

За Василем Сухомлинським

- «Зберіть» слова й дізнайтеся, що подумав хлопчик. Спишіть речення.

«Ось, впаде, вона, її, комусь, під, затопчуть, ноги, і».

- Продовжіть речення за зразком попереднього домашнього завдання.

(що?) сніжинка

2. Прочитайте записку.

Мамо! Я затримаюся на тренуванні. Не хвилюйся,
будь ласка. Буду о 12 год.

Сергій

- Які заспокійливі слова використав Сергій?
- Які слова підтверджують те, що він турботливий, любить своїх батьків?
- Напишіть записку своїм батькам про те, що ви затримуєтесь у школі.

3. Розгляньте малюнки. Прочитайте діалог дівчаток.

— Марійко, я іду додому, ідемо зі мною!
 — Мені потрібно віддати Катрусі книжки, але вона на танцях, — відповіла Марійка. — Що ж робити?
 — Напиши їй записку й залиши на парті, — порадила Оленка.
 — Дякую за пораду.

- Відшукайте в тексті спонукальні речення, а потім — питальні. Скільки в тексті розповідних речень? Спишіть діалог.
- Складіть і запишіть записку, яку може написати Марійка подрузі.

Складіть кінцівку розповіді. Запишіть.

1. Прочитайте скороговку.

Припікало сонце дуже.
Вуж сховався від сонця в ружі.
Стережися, бідний вуже,
Он їжак дрімає в ружах!

- Скільки в тексті розповідних речень? Як називаємо останнє речення, чому?
- Спишіть перше та друге речення. Підкресліть головні слова.

2. Прочитайте речення.

ГОРОБЧИК

Горобчик жив на дереві.
Веселий горобчик жив на дереві.
Веселий горобчик жив на високому дереві.

- Скільки слів у кожному реченні?
 - Установіть зв'язок між словами в першому й другому реченнях за допомогою питань.
 - Спишіть останнє речення. Підкресліть слово, якого не було в попередніх реченнях. З яким словом воно зв'язане?
3. Зі словом *весна* складіть чотири речення, користуючись схемами. Кожне наступне поширте такими словами: *прийшла, у, лісок, чудова*.

1. Весна.

2. _____ .

3. _____ .

4. _____ .

- Яка звукова схема відповідає підкресленому слову?

[- • | - • -]

[= • | - • -]

Зі словом *барвінок* складіть і запишіть чотири речення. Поширте їх такими словами: *росте, вічнозелений, у, саду*.

ПОДОРОЖ У КАРПАТИ

- Розгляньте малюнок.

- Складіть розповідь про гори Карпати, використовуючи іменники, прикметники, дієслова, службові слова.

ясен

Іменники: гори, дерева, дуб, ялина, береза, ясен, галявини, олені, козулі, птахи, глухарі, беркути, полонини, вівці, отари, пастухи;

прикметники: високі, могутні, вічнозелені, білокорі, бистрі, швидкі, турботливі;

дієслова: вкрилися, ростуть, видніються, бігають, пасуться, літають, гніздяться, виганяють;

службові слова: на, до, під, з, за, між, і, по, при.

1. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

Маленька Зоя чекає маму. Вона прислухається до завивання вітру. Зої здається, що за вікном великий страшний звір. Ось він стукає у вікно. Зоя заплющує очі.

Прийшла мама. Вона підійшла до Зої. Обняла, поцілувала.

— Тобі не страшно було, доню? — питає мама.

— Ні, не страшно! — промовляє Зоя.

Вона підходить до вікна. Вітер не виє. Він тихо шумить.

За Василем Сухомлинським

- Спишіть речення останнього абзацу. Підкресліть головні слова. Запишіть парами слова, зв'язані між собою.

2. Установіть зв'язок слів у виділених реченнях вправи 1.

(хто?) мама; ... (що зробила?) ... , (хто?) вона; ... (що зробила?) підійшла; ... (до кого?)

3. Прочитайте текст.

Катрусі здається, що писанку, шкрябанку, крапанку придумала весна. Ні!

Писанки пишуть писачками*. Шкрябанки вишкрябують по фарбованому. Крапанки обкапують воском. Мальованки малюють пензликом. А крашанки — то ж просто пофарбовані яйця.

— Щоб ви знали, писанкарство — найславніше мистецтво! — каже тато. — **Своє ткацтво й гончарство мають інші народи. Такі розмаїті писанки є тільки в Україні.**

За Зіркою Мензатюк

П Писачо́к — паличка, якою розписують писанки.

- Спишіть другий абзац. Підкресліть головні слова.

Спишіть виділені речення вправи 3. Чому останнє слово речення пишеться з великої букви?

Особливості тексту

1. Прочитайте текст.

Прийшовши зі школи, Катруся сказала:

— Нам Олена Іванівна розповідала про повітряного змія.

— А ви знаєте, як робити повітряного змія? — запитав батько.

— Так, знаю, знаю! — заявив Кирилко. — **Учителька**

учитель

сказала, що треба нитку до нього прив'язати. Потім молотком — бах, бах — і прибити! Дощечки, папір, фломастери — усе скріпити! Змій готовий!

— Я нічого не розумію, — відповів тато.

- Про що розповіла дітям учителька? Що запитав батько в дітей?
- Прочитайте виділений текст. Чи зрозуміли ви зі слів хлопчика, як потрібно зробити повітряного змія? Чому?

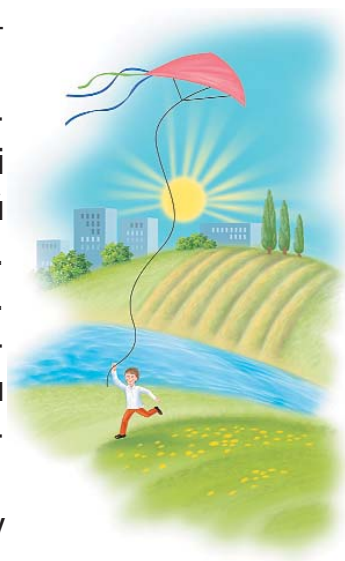

2. Прочитайте розповідь Катрусі.

— А що ти скажеш, Катре? — запитує тато.

— Для того щоб зробити повітряного змія, потрібно взяти 3–4 дерев'яні планочки, збити їх цвяхами. Цупкий папір розмалювати фломастерами. Прикріпити його до збитих дощечок. До них прив'язати яскраві стрічки-хвостики. До готового змія прив'язати грубу нитку — і запускайте! — розповіла Катруся.

— Молодець! — похвалив дівчинку тато.

За Лідією Андрієнко

- Чому батько похвалив дівчинку? Хто з дітей послідовно і зв'язно розповів про те, як треба робити змія? Чия розповідь вам більше сподобалася?

Зв'язані за змістом речення, розміщені в логічній послідовності, утворюють **ТЕКСТ**.

До тексту можна дібрати заголовок.

3. Прочитайте речення.

1. Збийте дощечки цвяхами.
2. Приклейте папір до дощечок.
3. Візьміть 3–4 дощечки.
4. Розмалуйте цупкий папір.
5. Прив'яжіть до змія грубу нитку.

- Визначте, чи можна назвати прочитане текстом. Чому?
- Розмістіть речення в логічній послідовності. Спишіть. Зверте свій текст із розповіддю Катрусі.

4. Прочитайте.

Прийшла в..сна. На в..рбі з'явилися пухнасті котики. Вони мріяли зустрітися з котиками, які жили в людей.

Одного разу вербовим котикам пощастило. На берег прибігло біле кошеня.

— Ой, які гарні котики! — зраділо кошеня. — Я хочу дружити з вами!

— Ми згодні! — закивали котики на вербових гілочках.

За Юрієм Ярмишем

- Чи можна назвати прочитане текстом? Чому?
- Назвіть героїв тексту. Як звучать слова-назви цих предметів? Що ви можете сказати про їхнє значення?
- Спишіть перший абзац, уставляючи пропущені букви. Доберіть перевірні слова. Зверніть увагу на підкреслене слово. Яке слово воно замінює?

Яким може бути заголовок до вправи 4? Виберіть із запропонованих.

Весна. Котики.

Спишіть діалог героїв вправи 3. Прочитайте речення, у якому висловлюється захоплення.

Будова тексту

1. Прочитайте текст.

Дівчинка сиділа біля вікна і в'язала мереживо*.

З темного кутка виглядав чорний павук. «Оце так сітка, — думав павучок. — На таку гарну сітку полетить найхитріша муха». Якимось павук усівся на мереживі й здивувався: сітка не липуча, значить, у ній не може заплутатися мушка.

Дівчинка знову чарувала біля свого мережива, а павучок спостерігав із кутка.

За Василем Сухомлинським

М *Мерéживо* — ажурний візерунок, зроблений на тканині з висмикнутих ниток.

- Про що йдеться в тексті? Доберіть заголовок до розповіді. Виберіть із запропонованих. Запишіть.

Павук і мереживо. Дівчинка-трудівниця. Цікавий павучок.

- Прочитайте виділене речення. Це — **початок розповіді**, або **зачин**. Спишіть це речення.
- Порівняйте зміст другого й третього абзаців. У якому з них викладено основний зміст? Другий абзац — це **основна частина**.
- Прочитайте третій абзац, який закінчує розповідь. Це — **кінцівка**.
- Спишіть кінцівку.

2. Продовжіть речення. Спишіть.

Кожен текст має зачин, ... і Кожна частина починається з абзацу.

3. Прочитайте текст.

Бджілка розправила крильця й зникла в грушевому верховітті.

Біля криниці стояла величезна дубова бочка.

Варвара зачерпнула води з бочки й понесла. Зирк, а там **бджола** плаває. Дівчинка поклікала Дениска. Хлопчик знайшов трісочку і вихопив нею бджілку.

За Василем Чухлібом

- Поміркуйте, де тут зачин, основна частина, кінцівка. Розмістіть частини тексту в логічній послідовності. Спишіть.
- Поділіть підкреслене слово на склади для переносу. Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова.

Спишіть основну частину тексту вправи 1. У першому реченні підкресліть головні слова.

1. Прочитайте казку, розкриваючи дужки.

СЛОНЯТКО, ЯКЕ СПІВАЄ

Ця історія відбулася в міському зоопарку. У вольєрі* (підрости) слоненя. (Звати) його Енріко. Воно (любити) співати, (мріяти) про оперний театр, сцену, але було дуже скромним, а тому (мовчати).

Вольєр — обгороджений майданчик для утримання тварин і птахів.

Одного разу Енріко розказав про свою мрію подрузі — канарці Каррі.

театр

— Я маю план! — сказала канарка.

У неділю зранку слоненя стояло під вікном директора театру. Воно заспівало.

— Я вперше чую слоненя, яке співає. Поспівайте для мене ще! — вигукнув директор.

За Оленою Комовою

- Спишіть зачин тексту, розкриваючи дужки. Поставте питання до дієслів у дужках.
- У першому реченні підкресліть головні слова.

2. Користуючись планом і схемами речень, складіть продовження казки «Слонятко, яке співає». Запишіть.

1. Як звали подружку Енріко?

2. До кого прийшли друзі?

3. Що зробив Енріко?

4. Що вигукнув директор?

____ _ .

____ _ .

____ _ .

— ____ _ .

Ви давали відповіді на питання *як це було? що сталося?*
Ви розповідали. Ви створили **текст-розповідь**.

3. З'єднайте речення, щоб утворилися прислів'я. Спишіть. Поясніть, як ви розумієте зміст прислів'їв.

Наполегливість — себе перемогти.

Велика перемога — запорука успіху!

Спишіть два останні абзаци вправи 1. До підкресленого іменника доберіть дієслова.

1. Прочитайте вірш.

З космосу — Земля тендітна,
невелика і блакитна.
І кордони непомітні —
ніби спільно всі живуть.
Мабуть, так колись і буде...

Наталія Козленко

- Продовжіть речення словами з тексту вірша. Спишіть.
Земля тендітна, ... і

2. Прочитайте текст, розкриваючи дужки. Перекажіть прочитане.

У ясну погоду, коли небо потемніє, подивися вгору.

Перед тобою відкриється неосяжний океан. Це — Всесвіт. Він усіяний зірками. Великими і (мала), яскравими й ледь (помітна), (червона) і жовтуватими, зеленкуватими і (лілова). (Зірка) рухаються і утворюють сузір'я.

Найбільше сузір'я називають по-різному. Африканці називають його Солом'яною Дорогою, шведи — Зимовою Дорогою, а українці — Чумацьким Шляхом.

За Миколою Янком

- Спишіть другий абзац, розкриваючи дужки. Поясніть правопис слова *сузір'я*. На які питання відповідають слова в дужках?

Ви давали відповіді на питання *який? яка? які?*, розкривали головні ознаки предмета. Такий текст називаємо **ТЕКСТ-ОПИС**.

3. Прочитайте текст.

Багато країн світу вивчали космос.

Першою людиною, яка побувала в космосі, був Юрій Олексійович Гагарін. Пізніше створили міжнародну космічну станцію «Мир». На ній працювали космонавти з шістнадцяти країн світу.

Перший космонавт України — Леонід Костянтинович Каденюк. Повернувшись з космосу, він сказав:

— Усі ми одна велика родина, а наш дім — планета Земля. Вона дуже красива! Треба берегти наш дім, нашу планету.

- Скільки абзаців у тексті?
- Спишіть слова космонавта. Поясніть правопис підкреслених слів.

Спишіть другий і третій абзаци вправи 3. Що потрібно робити, щоб зберегти нашу планету? Користуючись словами з довідки, дайте відповідь.

Довідка: дерева, садити, річки, озера, забруднювати, не, спалювати, сміття, берегти, кущі.

описуємо, міркуємо, розповідаємо

1. Прочитайте.

А які ж голови симпатичні: носи кирпаті, очі блакитно-з..ленкуваті, а вушка загострені, як списи. Ще й руді, мов осін..і ліси.

На вулиці Вересневій жив собі Дракончик. Ще маленький, але вже... два-на-дця-ти-го-ло-вий!

Такі **серветки** вишивають у мальовничому селі Літки, що поблизу річки Десни. Туди мама Дракониha навмисно по них літала.

Навколо кожної голови мама пов'язала серветки. На них були вишиті синичка, курочка, жабенятко... Мама так і говорила: «Моя ти синичко!»

За Юрієм Ярмишем

- Упорядкуйте текст відповідно до послідовності подій.
- Створіть малюнок описаного Дракончика. «Пов'яжіть» серветки з власними малюнками.

- Спишіть абзац, у якому описаний Дракончик. Упишіть пропущені букви.

1. Прочитайте текст.

ВЕЛИКОДНІ ПИСАНКИ

Що за дивнії **яєчка**
Наша курочка знесла!
Намальоване гніздечко,
Ще й пташиночка мала,
Навкруги — барвисті квіти,
Жовті, сині гілочки...
Чи здогадуєтесь, діти,
Що це? ____ ____!

Леонід Полтава

- Прочитайте питальне речення. До кого звертається автор? Дайте відповідь на запитання.

- Спишіть розповідне речення, у якому висловлюється захоплення.

Зробіть звукову схему виділеного слова. Вимовте звуки.

2. Прочитайте текст, розкриваючи дужки. Перекажіть прочитане.

Квочка з курчатами на подвір'ї гуляла. Діток своїх забавляла.

— Дітки, скоро Великдень. Давайте пофарбуємо яйце, щоб воно було барвисте, як весна!

Малювали (лапка) та писали (пір'я). Покотилася писанка (зелений) подвір'ячком. Курчатка її доганяли, на (крилечко) піднімали. І дівчинці Наталочці на свято Великдень дарували.

Веселе свято!

За Андрієм М'ястківським

- Прочитайте зачин і кінцівку розповіді.
 - Спишіть основну частину тексту, розкриваючи дужки.
3. Поширте речення словами з довідки відповідно до схем.

1. Сонце.

2. _____ .

3. _____ .

4. _____ .

Довідка: веселе, зійшло, нарешті.

Спишіть перший абзац вправи 2. Підкресліть головні слова в першому реченні. Яке це речення?

Спишіть спонукальне речення. З чим порівнюється пофарбоване яйце?

МОВА І МОВЛЕННЯ

Мовні та немовні знаки

1. Прочитайте текст.

— Чому в тебе куций хвіст? —
в зайця запитали.

— Бо не хочу, щоб вовки
його одірвали.

Василь Симоненко

- У всіх казкових творах звірі розмовляють. А як насправді? Є в них мова чи немає?

2. Прочитайте текст.

Тварини спілкують..ся між собо.. за допомого.. запахів, рухів тіла, голосу. Мова тварин дуже виразна. Це переважно такі слова: «Увага!», «**Рятуйся!**», «Стережись!»

Подаючи звуковий сигнал, білка скрекоче, бобер ляпає хвостом по воді, олені б'ють копитами, а зайці — задніми лапами. Коли лисиця приносить лисенятam їжу, то повідомляє: уф-уф.

За Володимиром Бондаренком

- Спишіть перший абзац, уставляючи пропущені букви.
- Підкресліть прийменники. У виділеному слові вимовте звуки, назвіть букви. Зробіть звукову схему цього слова.

3. Прочитайте легенду*. Перекажіть прочитане.

ЯК РОСТУТЬ СЛОВА

Багато-багато років тому жило плем'я німів. Вони не вміли говорити, а тільки ворушили губами й читали слова по вустах.

Легенда — казкове оповідання про якісь події, життя людей.

За високим кам'яним парканом жила бабуса Мова. Її вважали чарівницею. Вона розумілася на травах.

Якось до бабусі прийшов хлопець. Він хотів допомогти сліпій дівчині. Мова повела його в дивовижний квітник.

— Здрастуй, здрастуй! — забриніло зусібіч.

— Це — слова, — пояснила бабуса. — Зірви найкращі, віднеси дівчині, хай вона почує, хай радість прийде в її засмучену душу.

А наступного дня всі німи юрмилися біля подвір'я Мови.

— Я навчу вас вирощувати слова, — сказала старенька. Мова винесла повний кошик корінчиків:

— Кожне слово, наче квітка, має корінь. З одного кореня може вирости багато слів-квітів.

Бережіть свої квітники, вирощуйте найкращі слова.

За Лесею Мовчун

- Що подарувала бабуса Мова людям, які не вміли розмовляти?
- Спишіть виділені речення. Поясніть, як ви розумієте зміст останнього речення.

4. «Зберіть» і запишіть речення з розсипаних слів. Відшукайте ці речення в тексті вправи 3.

парканом, за, бабуса, Мова, жила, високим, кам'яним. чарівницею, її, вважали.

З'єднайте частини прислів'їв. Прочитайте. Спишіть їх.

Спочатку подумай,

Слово — не горобець,

Слово —

найбільший дар людям.

вилетить — не спіймаєш.

а потім говори.

Спорідненість мов

1. Прочитайте вірш.

Мама — то сонечко рідне.

Сонечко, хоч і земне.

**Слово її заповітне
гріє і живить мене.**

Іван Гнатюк

- Про кого розповідається у вірші? З чим автор порівнює матусю у вірші?
- Прочитайте виділені рядки. Як ви розумієте написане? Спишіть.

2. Прочитайте текст.

З раннього дитинства з маминих пісень, бабусиних казок ви вчите українську мову.

Чи задумалися ви, звідки прийшло в нашу мову те чи інше слово, назва того чи іншого предмета? Якби ви цим зацікавилися, то знайшли б багато спільних слів у різних мовах: німецькій, італійській, румунській та інших. Найбільше спільних слів в українській, російській і білоруській мовах.

З журналу

- Прочитайте спочатку слова, які звучать подібно, а потім ті, які звучать по-різному.

Українською

слово
рідне
правда

Російською

слово
родное
правда

Білоруською

слово
родное
прауда

- Спишіть із тексту питальне речення.

3. Прочитайте текст.

В українській мові є слова, які прийшли до нас з інших мов. Pozнайомтеся з такими словами:

грецька мова: бібліотека, горизонт, філософія, грама-тика;

латинська мова: школа, клас, студент, екзамен;

англійська мова: ескалатор, комбайн, чемпіон, трам-вай, тролейбус, метро;

італійська мова: композитор, піаніно, соло.

- Які слова вам добре знайомі? З якої вони мови?
- Складіть по одному реченню з відомими вам словами з кож-ної мови.

4. Розгляньте малюнки.

- Запишіть слова-назви цих предметів. Це нові слова в укра-їнській мові. Які ще нові слова вам відомі? Складіть і запи-шіть речення з ними.

Прочитайте текст.

Українс..ка мова є державною мовою в ..країні. Укра-їнс..кою мовою збереглося дуже багато народних пісен.. , казок, переказів і легенд. Нею написано бага-то пісен.. , віршів, оповідан.. .

- Спишіть текст, уставляючи пропущені букви.
- Підкреслене слово поділіть на склади для переносу.

Усне і писемне мовлення

1. Розгляньте малюнки.

- Пригадайте казки, у яких є намальовані герої. Розкажіть.

Коли ми говоримо і читаємо вголос, це — **усне мовлення**.

2. Прочитайте тексти.

— Круть, Верть! — став гукати півник. — А гляньте-но, що я знайшов!

Поприбігали мишенята та й кажуть:

— Коли б його обмолотити...

— А хто молотитиме? — питає півник.

— Мій котику, мій братику!

Несе мене лиска

за кленові ліси,

за круті гори,

за бистрії води.

Коли це жабка плигає:

— А хто, хто в цій рукавичці живе?

- З яких казок ці тексти? Визначте межі.
- Спишіть текст, у якому йдеться про прохання допомоги.
- Пригадайте казку «Колобок». Запишіть із пам'яті пісеньку головного героя казки.

3. Прочитайте текст, розкриваючи дужки.

Давним-давно на (земля) не було книжок. Люди не вміли їх робити. «Сторінками» тодішніх (книжка) були стіни печер, камені, вояцькі щити.

Першу книжку зробили в (місто) Пергама. Через те папір зі шкіри й назвали перга́ментом. Але ці книжки були дуже (дорого).

У далекій Африці, на берегах річок, були зарості рослини — папірусу. Якось один чоловік розрізав стебло папірусу, висушив його й намалював малюнок. Фарба збереглася. Значить, на папірусі можна писати!

Але ці «книжки» дуже швидко ламалися.

Справжній папір навчилися робити набагато пізніше.

За Олександром Єфімовим

- Про що ви дізналися з прочитаного тексту? Який це текст?
- Спишіть перші два абзаци, розкриваючи дужки.

Запам'ятайте! Те, що ми пишемо, — це **писемне мовлення**.

Спілкуймося
КРАСНО

Каліграфічно, охайно, розбірливо, красиво написаний текст — ознака культури писемного мовлення.

Прочитайте прислів'я.

Знання — сонце, книга — вікно.

Книга вчить, як на світі жить.

Поясніть, як ви розумієте ці прислів'я. Спишіть.

Спишіть третій абзац вправи 3.

Слова ввічливості. Звертання

1. Прочитайте текст. Перекажіть прочитане.

Прийшов Мишко до діда просити лопату.
— Дайте, діду, лопату, батько просить.

А дід своє діло робить. Мишка немовби не чує й не бачить.

Мишко ще раз повторив. Дід мовчить. Вернувся Мишко додому й питає батька:

— Тату, що це сталося з дідом Федором?

Батько подивився уважно у вічі синові:

— А ти сказав дідові «Здрастуйте»? Чи запитав, як його здоров'я?

За Василем Сухомлинським

- До кого звернувся Мишко? Чому дідусь мовчав?
- Які розділові знаки стоять перед і після слів звертання?
- Складіть три речення, які мав би сказати Мишко дідусеві. Використайте пораду його батька.

2. Прочитайте текст.

У нашому класі багато дітей. Є тут Максим, Катруся, Ігор, Сергій, Олег і Оксана. Усіх не перелічити. І все було гарно та звично, доки...

Ольга Тарасівна пояснила правила звертання, і всі імена стали враз незвичними. Ми виконали завдання вчительки, склали діалоги:

— Олеже, ти будеш зі мною гратися?

— Так, Катрусю!

— Оксано, дай, будь ласка, простого олівця.

— Бери, Сергію.

завдання

За Тетяною Маренчук

- Прочитайте діалог. Хто до кого звертається? Який розділовий знак ставиться перед і після звертання?
- Спишіть імена дітей за зразком.

Зразок

Максим — Максиме,

На письмі слова-звертання завжди виділяються комами.

3. Прочитайте текст.

Вітання — це слова або жести, звернені до кого-небудь. Услухайтесь в українські слова вітання й прощання: «Доброго ранку!», «Доброго дня!», «Доброго вечора!», «На добраніч!», «На все добре!».

У всіх цих виразах звучить слово «добро».

З журналу

- Які слова ввічливості ви прочитали?
- Спишіть текст. Зробіть звуко-буквений аналіз підкресленого слова.

Спілкуймося
КРАСНО

Велика сила слів, які підкреслюють шанобливе ставлення до людей: *даруйте, пере-прошую, дякую, будь ласка, щиро вдячний* і багато інших.

- Прочитайте слова вибачення.

вибач	пробач
прости	перепрошую
не гнівайтесь	не ображайтесь

Складіть і запишіть діалог, у якому використовуються слова вибачення.

описуємо, міркуємо, розповідаємо

1. Прочитайте вірш.

Що таке бібліотека*?
Це — домівка для книжок.
Що ж, до неї недалеко:
два квартали, за ріжок.

Ганна Черінь

Б *Бібліоте́ка* — заклад, де зберігаються та видаються книжки для читання, а також це — власне зібрання книжок.

2. Розгляньте малюнки.

3. Складіть за планом розповідь на тему «У бібліотеці». Запишіть.

План

1. Ви любите ходити в бібліотеку?
2. У вас є формуляр* в абонементі**?
3. Які книжки ви вибираєте?

читання

4. Де ви любите читати: удома чи в читальному залі***?

5. Ви цікавитесь новими книжками, які є на стелажах****?

6. Які ваші улюблені герої?

герби

Ф *Формуляр* — невеличка книжечка, заведена на кожного читача, у яку записують дані про видані книжки.

А *Абонемент* — місце в бібліотеці, де видають книжки.

Ч *Читальний зал* — спеціально обладнане приміщення в бібліотеці для читання книжок.

С *Стелажі* — полиці, на яких у певному порядку зберігаються книжки.

ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО

Що ми знаємо про звуки і букви

1. Доповніть речення.
 1. Голосні звуки: [а], [о], [у], [и],
 2. Голосні звуки позначають букви: а, о, у, и, і, у, я, є
 3. У слові стільки складів, скільки
 4. Дзвінки приголосні звуки: [б], [г], [ґ], [д] [д'],
 5. Дзвінки приголосні звуки утворюються за участю
 6. Глухі приголосні звуки утворюються тільки
 7. Апостроф пишемо перед: я, ю, є,
 8. М'якість попередніх приголосних позначають букви: я, є, і,
 9. Яка схема відповідає слову *лялька*?
[= • | = - •]
[= • | - - •]
2. Спишіть, уставляючи пропущені букви Доберіть, де потрібно, перевірні слова.

гара.. , гри.. , зу.. , обі.. , кни..ка, ло..ка, ри..ка,
..отограф, апостро.. , ..ворий, ..віст, ..вилина, ..артух,
л..сток, с..ло, гр..бний, сл..вовий, в..шневий

3. Спишіть текст.

жайворонок

На велику лісову галявину злетілися птахи. Усі раділи весні. Зозуля всім «роздавала» своє «ку-ку». Жайворонок піднімався високо-високо. Там він заливався співом, а потім знову повертався. Славив весну соловей, але його ніхто не бачив. Він співав у густому зеленому листі.

Що ми знаємо про частини мови

1. У кожному рядку вилучіть зайве слово.

бублики, тістечка, торти, цукерки, вареники
циркуль, олівець, ручка, зошит, парта
шуба, рукавиці, чоботи, босоніжки, валянки

2. Доповніть речення.

1. Іменники відповідають на питання
2. Слова, які називають ознаки предметів,
3. Прикметники відповідають на питання
4. Слова, які називають дію предметів,
5. Дієслова відповідають на питання
6. З великої букви пишемо імена, по батькові та прізвища людей, назви

3. Прочитайте текст. Спишіть.

Гусенятко розплющило одне око. Народилося. Мама подивилася на нього. Вона вкрила його крилом.

Гусенятко обсихало під маминим крилом. Вогке, сумне, з шкаралупкою на **дзьобику**.

Микола Вінграновський

- У першому реченні підкресліть слово, яке відповідає на питання *хто*?
- Зверніть увагу на підкреслене слово. Яке слово воно замінює? Підкресліть це слово.
- У реченнях другого абзацу підкресліть прикметники.
- Яке слово в реченні другого абзацу можна замінити словом *воно*? Підкресліть.
- Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова.

Що ми знаємо про речення

1. Доповніть речення.

1. Речення виражає

2. Речення, у якому про щось розповідається, називається

3. У кінці розповідних речень ставиться

4. Речення, у якому про щось запитується, називається

5. Речення, у якому висловлюється спонукання до дії, називається

6. У кінці спонукального речення може стояти

7. Головні слова в реченні відповідають на питання

8. Установити зв'язок слів у реченні допоможуть

2. Прочитайте текст.

Лесик сидів у вагоні. Хлопчик виглянув у вікно. Ліс розступився. Біля колії поплив кучерявий калиновий гай. Лесик пам'ятав цей гай. Чарівний гай! Калинові кущі, наче лісові царівни, стояли в пишних шатах. Вони співали свою ніжну пісню. Для кого?

За Яремою Гояном

- Спишіть текст.
- У перших трьох реченнях підкресліть головні слова.
- Прочитайте спочатку питальне, а потім окличне речення.

3. Прочитайте.

ПРО ТУ САМУ РУКАВИЧКУ

Ішов лісом дід і загубив рукавичку. Хотів повернутися, але потім роздумав, бо де будуть жити: Мишка-Шкряботушка,

За Мариною Павленко

- Запишіть героїв казки «Рукавичка». Придумайте нову кінцівку казки.

Що ми знаємо про текст

1. Спишіть текст, уписуючи пропущені букви.

НАРОДЖЕННЯ КРАСИ

Був холодний весняний ранок.

Сірий запилужений асфал..т репнув. У цю трі..ину протислася мален..ка рослинка. Тендітне **стебел..це**, **мален..ка** жовта квіточка. Візерунчасті зелені л..сточки. Десь над нею пропливали тро..нди, а..стри, тюл..пани, півоні.. та ще якіс.. квіти.

А квіточка росла.

За Мариною Марієнко

- Зробіть звуко-буквений аналіз підкресленого слова.
- Виділені слова поділіть на склади для переносу.
- Випишіть в алфавітному порядку слова-назви квітів.
- Прочитайте спочатку речення, яке є зачином у тексті, а потім речення, яке є кінцівкою.

2. Прочитайте вірш.

ВЕСНА

Засяяла, приголубила, зогріла;
закрутила, заквітувала, розцвіла,
заструменіла, розлилась, побігла;
заметушилась, пострибала, попливла.

Ярослава Шекера

- Якою частиною мови авторка змалювала весну? Який це текст?
- До підкреслених слів доберіть іменники за зразком.

Зразок

Засяяла сонечком,

Перевірте себе. Розв'яжіть тести

1. У якому рядку написані спільнокореневі слова?

- А** лис, лисичка, листок
- Б** ліс, лісник, лісок
- В** дуб, дубок, дублянка

2. У якому рядку написано спільнокореневе слово, яке відповідає на питання *що робити*?

- А** город, городина, городній
- Б** сад, садівник, садок
- В** весна, веснонька, весніти

3. Головні слова в реченні це ті, що

- А** означають про кого або про що йдеться в реченні
- Б** відповідають на питання *що робить?*
що зробив? що зробили?
- В** указують на місце події

4. У спонукальному реченні

- А** про щось повідомляється
- Б** висловлюється спонукання до дії
- В** відображаються певні почуття

5. До слова *дзьобати* відноситься схема

- А** [- • | - • | - •]
- Б** [= • | - • | - •]
- В** [= • | = • | - •]

6. До слова *знання* відноситься схема

- А** [- - • | = : •]
- Б** [- - • | = •]
- В** [- - • | - •]

1. Прочитайте вірш.

АЛЛО, МИ ПОЇХАЛИ В СЕЛО

Знову літечко прийшло,
знову їдемо в село.

Гей, дідусю і бабусю,
зустрічайте нас,

алло!

Хай стрічають у селі
ячмені і картоплі,
гречка, соняхи, ожина,
і порічки, і малина,
полуниця запашна,
вишні, сливи й черешні,
мак, цибуля і, нарешті,
лопухи та бузина.

Хай стрічають у селі
козенята і кролі,
каченята і курчата,
кошенята, цуценята,
ластів'ята і джмелі.

Знову літечко прийшло,
знову їдемо в село.

Гей, дідусю і бабусю,
зустрічайте нас,

алло!

Олекса Палійчук

2. Розгляньте малюнки.

- Складіть розповідь «Мої літні канікули».

УРОКИ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

Описуємо, міркуємо, розповідаємо

Опис предмета за малюнком, планом, змістом загадки. Тема опису «Ромашка»	с. 14
Опис істоти за сюжетним малюнком, планом, змістом загадки. Тема опису «Білочка»	с. 25
Розповідь за сюжетним малюнком, планом і змістом вірша А. Житкевича «Осінь». Тема розповіді «Осінь»	с. 36
Складання казки за серією сюжетних малюнків, планом і змістом казки І. Прокопенко «Як гриби ховалися»	с. 46
Складання порад на тему «Бережіть книжки» за опорними словами та малюнками (вірш Г. Чорнобицької «Не бруднити книжки»)	с. 56
Розповідь за серією сюжетних малюнків, планом і опорними словами. Тема розповіді «Каштанчик»	с. 69
Розповідь за серією сюжетних малюнків і опорними словами. Тема розповіді «Допомога тваринам узимку» ...	с. 82
Складання казки за поданим початком, планом, малюнками, опорними словами (Ю. Ярмиш «Як реп'яшок світ побачив») ..	с. 94
Складання казки за поданим початком, кінцем і сюжетними малюнками. Тема «Дві білки»	с. 105
Опис істоти за малюнком, планом і змістом вірша В. Марсюка «Моє оленятко». Тема опису «Оленятко»	с. 114
Складання основної частини казки за початком і кінцем казки та серією малюнків (І. Палагута «Про сіре мишенятко та рудого хом'ячка»)	с. 123
Складання казки за поданим початком, схемами речень і серією сюжетних малюнків (Е. Карл «Звідки прилетів метелик») ..	с. 130
Розповідь за поданим початком і кінцем оповідання, малюнками, опорними словами (С. Мацюцький «Кому дістався бублик») ..	с. 138
Розповідь за сюжетним малюнком і опорними словами. Тема «Подорож у Карпати»	с. 146
Упорядкування структури тексту (Ю. Ярмиш «Дванадцятиголовий дракончик»)	с. 154
Розповідь на тему «Моя бібліотека» за серією сюжетних малюнків, планом, опорними словами	с. 164
Розповідь на тему «Мої літні канікули» за серією малюнків і змістом вірша О. Палійчука «Алло, ми поїхали в село»	с. 171

ЗМІСТ

ЗВУКИ І БУКВИ

Звуки і букви. Українська абетка	5
Склад. Перенос слів із рядка в рядок по складах	7
Голосні звуки [а], [о], [у], [и], [і], [е]. Букви, що позначають голосні звуки	10
Наголос. Наголошені й ненаголошені звуки і склади	13
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	14
Ненаголошені голосні звуки [е], [и]	15
Приголосні звуки. Позначення їх буквами	21
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	25
Дзвінки і глухі приголосні звуки	31
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	36
Тверді і м'які приголосні звуки. Позначення м'якості приголосних буквами і, я, ю, є	37
Позначення м'якості приголосних звуків знаком м'якшення ..	42
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	46
Подовжені м'які приголосні звуки	48
Апостроф	54
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	56

СЛОВО

Лексичне значення слова	60
Іменник	65
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	69
Велика буква в іменах, по батькові та прізвищах	75
Велика буква в кличках тварин	78
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	82
Велика буква в назвах міст, сіл, річок	83
Велика буква в назвах вулиць, площ і майданів	84
Прикметник. Слова, які називають ознаки предметів	86
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	94
Узагальнюємо вивчене. Перевірте себе. Розв'яжіть тести ..	96
Дієслово	98
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	105

Службові слова в реченні	110
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	114

КОРІНЬ СЛОВА

Спільнокореневі (споріднені) слова	116
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	123

РЕЧЕННЯ

Розповідні речення	129
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	130
Питальні речення	132
Спонукальні речення	135
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	138
Головні слова в реченні	139
Зв'язок слів у реченні	142
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	146

ТЕКСТ

Особливості тексту	148
Будова тексту	150
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	154

МОВА І МОВЛЕННЯ

Мовні та немовні знаки	157
Спорідненість мов	159
Усне і писемне мовлення	161
Слова ввічливості. Звертання	162
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	164

ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО

Що ми знаємо про звуки і букви	166
Що ми знаємо про частини мови	167
Що ми знаємо про речення	168
Що ми знаємо про текст	169
Узагальнюємо вивчене. Перевірте себе. Розв'яжіть тести ..	170
<i>Описуємо, міркуємо, розповідаємо</i>	171
Перелік уроків зв'язного мовлення	173

Навчальне видання

ЗАХАРІЙЧУК Мар'яна Дмитрівна

Українська мова

Підручник

для загальноосвітніх навчальних закладів

з навчанням українською мовою

2 клас

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Художники В. Дунаєва, Ю. Мітченко

Редактор Н. Забаштанська

Художнє оформлення та макет О. Здор

Обкладинка Ю. Ясинської

Технічний редактор Л. Ткаченко

Комп'ютерна верстка С. Груніної

Коректори І. Барвінок, Т. Мельничук

Підписано до друку 4.10.2012. Формат 70×100/16.

Папір офс. № 1. Гарнітура Петербург.

Друк офс. Ум. др. арк. 14,3. Обл.-вид. арк. 15,01+0,54 фор.

Умовн. фарбовідб. 58,5.

Наклад 217 569 прим.

Зам. №

Видавництво «Грамота»

вул. Паньківська, 25, оф. 15, м. Київ, 01033

тел./факс: (044) 253-98-04, тел.: 253-90-17, 253-92-64

Електронна адреса: gramotanew@bigmir.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру України
суб'єктів видавничої справи ДК № 341 від 21.02.2001 р.

Віддруковано з готових діапозитивів видавництва «Грамота»
у ВАТ «Харківська книжкова фабрика "Глобус"»

вул. Енгельса, 11, Харків, 61012